O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ
Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2008-yil, 11-aprel • № 15 (3947)

АВЛОДЛАР ЭҲТИРОМИ

Мана неча йилдирки, истиқлол шарофати билан мамлакатимизда улуғ саркарда, Соҳибқирон Амир Темур таваллуд топган кун байрам сифатида кенг нишонланади. 9 апрел куни анъанага кўра, пойтахтимиздаги Амир Темур хиёбонида шу қутлуғ сана муносабати билан тантанали маросим бўлиб ўтди.

Давлат ва жамоатчилик ташкилотлари, мамлакатимизда фаолият олиб бораётган хорижий дипломатик корпус вакиллари, ижодкор зиёлилар, олий ўқув юртларининг талабалари, маҳалла фаоллари иштирокида ўтган бу йиғинда Ўзбекистон халқ ёзувчиси, халқаро Амир Темур жамғармаси раиси Муҳаммад Али, республика Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти етакчи илмий ходими, тарих фанлари доктори Дилором Юсупова, ёшларнинг "Камолот" ижтимоий ҳаракати Марказий кенгаши бўлим мудири Раҳматилла Ғойибназаров, Ўзбекистон халқ шоири Маҳмуд Тоир сўзга чиқиб, истиқлол йилларида мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов раҳнамолигида миллий-маънавий қадриятларни асраб-авайлаш, улуғ аждодларимизнинг табаррук номларини тиклаш ва улар қолдирган бебаҳо маънавий меросдан ёш авлодни баҳраманд этиш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилгани ва бугун, барчамиз, бу ишларнинг самарасини янги шароитда вояга етаётган фарзандларимиз дунёқарашида кўриб турганимизни ифтихор билан таъкидлаб ўтдилар.

Амир Темур ва темурийлар даври давлатчилик тарихи, маданияти ва санъати, бу улуғ сулоланинг жаҳон цивилизацияси тараққиётига қўшган ҳиссаси бугунги кунда наинки мамлакатимизда, жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида ҳам зўр қизиқиш билан ўрганилмоқда. Миллатнинг кўрки, ғурури бўлган ўтмиш аждодларни ҳар бир янги авлод ўзи учун янгича бир мазмунда кашф этади. Шу маънода улуғ бобомизнинг адолатли, ҳаётбахш ғоялари яна узоқ йиллар, асрлар давомида келажак наслларга нажоткор маёқ бўлиб туриши шубҳасиздир.

Тадбир қатнашчилари Амир Темур ҳайкали пойига гулчамбарлар қўйдилар.

Маросимда Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Х.Султонов иштирок этди.

* * *

Тантаналар Темурийлар тарихи давлат музейида давом этди. Музейнинг мажлислар залида ҳар йили халқаро Амир Темур жамғармаси ва Темурийлар тарихи давлат музейи билан биргаликда ўтказиладиган "Амир Темур танлови"нинг 2008 йилги ғолибларини тақдирлаш маросими бўлиб ўтди.

Халқаро Амир Темур жамғармаси раёсатининг қарорига кўра, Соҳибқирон таваллуди куни муносабати билан Амир Темур ва темурийлар даврини фаол тарғиб этаётган адиблар, ижодий ташкилотларга жамғарманинг Фахрий ёрлиқлари топширилди. Улар орасида "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси, "Ўзбекистон" нашриёти, "Жаҳон адабиёти" журнали, Пиримқул Қодиров, Тўлқин Ҳайит, Ҳаким Сатторий каби адиблар бор.

"Амир Темур фахримиз-ғуруримиз" деб номланган давра суҳбатида мамлакатимизнинг таниқли темуршунос олимлари, адиб ва зиёлилари иштирок этдилар. Давра суҳбатида "Амир Темур танлови"нинг ғолиблари ва Тошкент шаҳар мактабларининг тарих ўқитувчилари ҳозир бўлишлари унга алоҳида тус бағишлади. Сўзга чиққан адиб ва ёзувчилардан Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов, таниқли ёзувчи Мақсуд Қориев, драматург Ҳайдар Муҳаммад, олимлардан Омонулла Бўриев, Ҳайдар Бобобеков, Адҳам Алимбеков, Маҳкам Маҳмудов, Ирпон Тўхтиев, халқаро Амир Темур жамғармаси хорижий бўлим бошлиғи Насруллоҳ Тўра ва бошқалар Амир Темур даври тарихини ўрганиш, хусусан бу борада жамғарма олдида турган вазифалар ҳақида сўзладилар.

Давра суҳбатини Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али олиб борди.

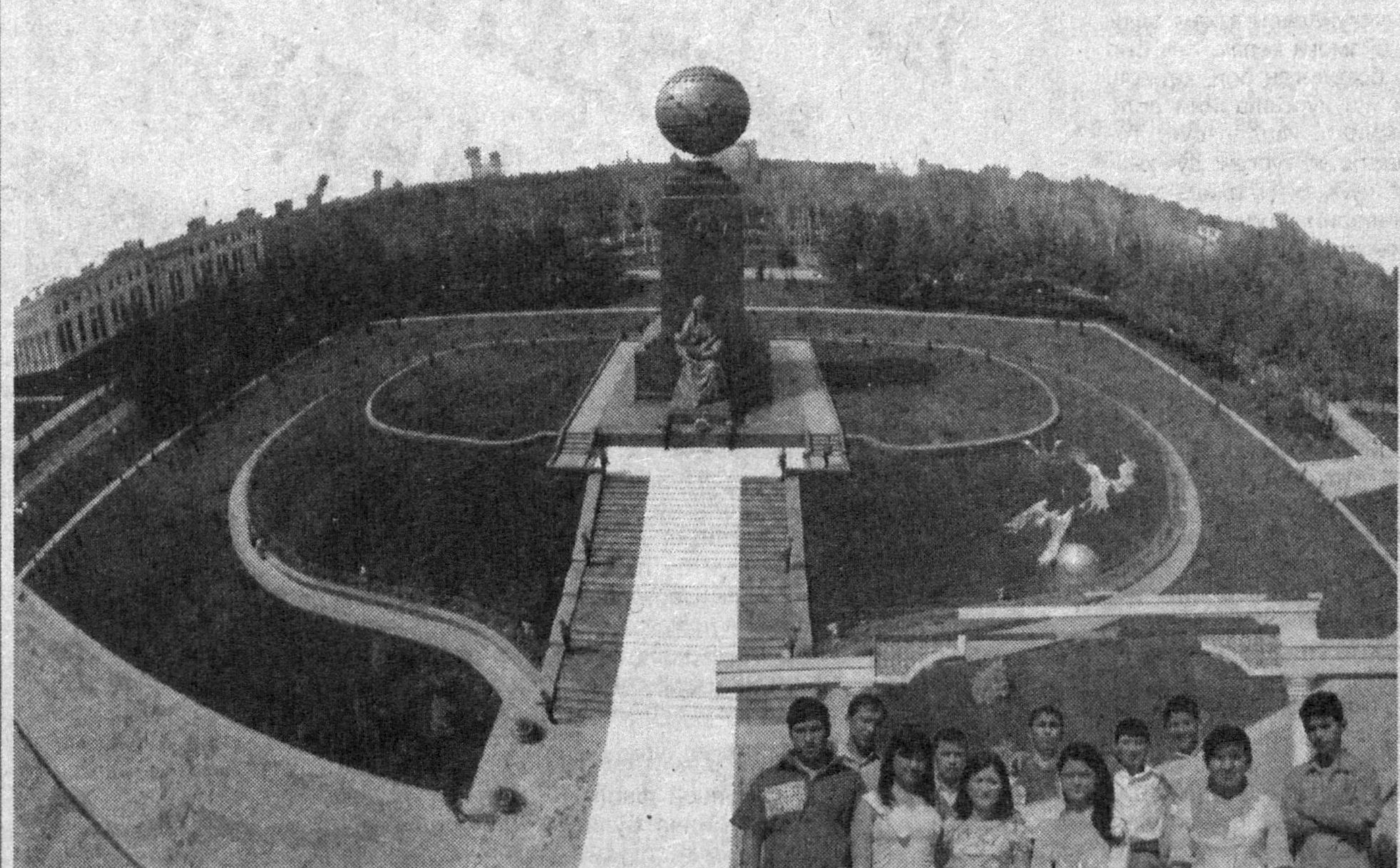

«Жаҳон цивилизацияси ривожига улкан ҳисса қўшган, ҳақли равишда «Шарқ дарвозаси» деб ном олган, халқимизнинг ғурур-ифтихори бўлмиш азим пойтахтимиз Тошкент шаҳрининг миллий давлатчилигимиз тарихида ва ижтимоий-сиёсий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти беқиёсдир...»

Ислом КАРИМОВ

ТОМОШАБИН ИШОНЧИ

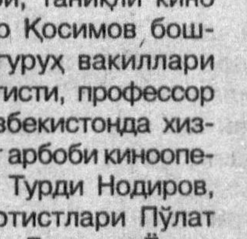

3-5 апрел кунлари "Ўзбеккино" Миллий агентлиги Фарғонада вилоят ҳокимлиги билан ҳамкорликда "Ўзбек Миллий кино санъати кунлари"ни ўтказди.

Санъаткор ижодида дунёни қандай ҳис қилаётгани, уни қай даражада ўрганаётгани, умуман, ҳаёт ҳақидаги фикрлари акс этади. Хўш, унинг минг бир уринишлар билан айтилаётган ўй-мулоҳазалари одамлар қалбига етиб боряптими? Ҳар бир ижодий иш ортида, жумладан кино санъатида ҳам, инсоннинг ўзи — шахси ётади. Шу боис, одамлар бевосита унинг ўзи билан қизиқишлари табиий. Қолаверса, етти ёшдан етмиш ёшгача, ҳар бир киши қайси соҳа вакили бўлишидан қатъий назар, ўзини санъатнинг бу турига дахлдорман деб билади. Биргина томошабин деган сўзнинг ўзи унга шу ҳуқуқни беради.

Шу маънода у севимли актёрларини наинки экран ёки саҳна орқали, балки ҳаётда ҳам кўришни истайди. Буни кино санъати кунлари яна бир бор ҳис этдим.

Тадбир Ал-Фарғоний мажмуасини ҳамда шаҳардаги тарихий жойларни зиёрат қилишдан бошланди. Ал-Фарғоний мажмуасида халқ ўз севган санъаткорларини одатдагидек карнай-сурнай садолари остида кутиб олди. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, "Ўзбеккино" миллий агентлиги раисининг биринчи ўринбосари, таниқли кино режиссёр Жаҳонгир Қосимов бошчилигида ижодий гуруҳ вакиллари Ўзбекистон халқ артисти, профессор Шуҳрат Аббосов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби кинооператор ва режиссёр Турди Нодиров, Ўзбекистон халқ артистлари Пўлат Саидқосимов, Санъат Девонов, Ёдгор Саъдиев, Лутфулла Саъдуллаев, "Оқ бино оқшомлари", "Орзу ортида", "Севгинатор" филмлари орқали халқнинг кўнглидан жой олган Ўзбекистон халқ артисти, қўқонлик актриса Шафоат Раҳматуллаева, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Ражаб Адашев, Гулчеҳра Саъдуллаева, Раъно Шодиева, ёш бўлишига қарамасдан "Қор қўйнида лола", "Кўргулик", "Севинч", "Ўтов" ва "Телба" филмлари орқали кино оламида ўзининг ижодий салоҳиятини кўрсата олган истеъдодли кинорежиссёр Аюб Шаҳобиддинов, ёш актёрлар Гулчеҳра Эшонқулова, Алишер Узоқов, Босит Раҳматов, Жасур Саидназаров, эстрада хонандаси Инди, "Sharq Sinema" киностудиясининг раҳбари, продюссер Аваз Тожихонов ҳамда фарғоналик кекса отахон, оператор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Тешавой Қодировлар аллома ҳайкали пойига гуллар қўйиб, ўз эҳтиромларини изҳор этдилар.

Аллақачонлар қадрдонларига айланган, ҳаёт ўзининг "қорлари" билан бошини силаган Маҳамат чатоғини, қарийб ярим аср ўтса-да, ўзининг кўркамлигини йўқотмаган хоразмлик мафтун йигит Шарифжонни, қўшиқчилик санъатимизга биринчилардан бўлиб фонограммани олиб кирган Алимардон Тўраев-у Асадбекларни кўриб турган шаҳарликлар кўзидаги ҳаяжонни кўриб, киноижодкорларни кутиб олган мезбонлардан бири, Фарғона вилоят ҳокимлиги ахборот хизмати раҳбари Адҳамжон Отажонов шундай деди: "Ўзингиз яхши биласиз, Фарғона азалдан санъат ва адабиёт маскани. Бу таниш қиёфаларнинг ташрифи биз учун катта байрамга айланди. Кўриб турганингиздек, одамлар интиқ бўлиб турибди. Қолаверса, вилоятимизда "Ёшлар" йилида биринчи марта кино ижодкорлар билан учрашув бўляпти."

Давоми бешинчи бетда.

БАҲРИ МУҲИТГА МАДАД

Тома-тома кўл бўлур...

Александр Файнбергнинг "Шарқ" нашриёти чоп этган "Чиғир" номли китобида тилга олинган бир маълумотга гоҳ ишониб, гоҳ ишонмай юрардим. Муаллифнинг гувоҳлик беришича, жаҳонда машҳур бўлган экинларни томчилатиб суғориш усули аслида Исроилда эмас, ўзимизнинг Ўзбекистонда кашф қилинган экан. Бироқ маҳкамачиликни бошига тож қилиб кийган шўролар бу ихтирони менсишмаган. Уни яратган олим эса хорижга кетиб, бебаҳо янгиликни амалда қўллашга муваффақ бўлибди.

У ўз кашфиётини аждодларимизнинг обиҳаётни тежашга доир тажрибаларини ўрганиш асосида яратганини эътироф этган. Дарвоқе, чўлу адирларда илдиз отган дарахт тагига сув тўла кичкина кўзачанинг тагини тешиб кўмиб қўйиш боболаримиздан мерос анъана-ку! Неча минг йиллик коризлару тоғ этакларидаги сел сувини тўпловчи иншоотлар ҳам аслида ота-боболаримиз тафаккурининг меваси эмасми!

Бугун экинларни томчилатиб суғориш усулини бутун жаҳон қўллаётир. Ўтган ўттиз йил мобайнида Марказий Осиёга ҳам бир неча бор шундай ускуналар олиб келиниб, исроилликлар биз унутиб юборган "янгилик"ни ўзимизга ўргатиб кетишди... Бироқ, бир пайтлар валютага харид қилиниб, катта-катта майдонларда синовдан ўтган бу усулдан ҳозир умуман фойдаланилмаяпти. Обиҳаётни тежаб, ҳосилдорликни оширадиган бу тажриба шу чоққача нега бизда қадр топмаганига ҳайрон бўлиб юрардим. Маълум бўлишича, бунинг муайян сабаблари бор экан. У ҳақда сўнгроқ сўз юритамиз...

— Экинларни томчилатиб суғоришнинг афзаллиги кўп, — дейди шу соҳа бўйича биринчи суҳбатдошим, техника фанлари доктори Раҳим Икромов. У тупроқ мелиоратив режимларини бошқаришга доир тадқиқотлар лабораторияси раҳбари. Аввалроқ нуфузли институт директори вазифасида ҳам ишлаган, шўролар даврининг экстенсив деҳқончиликка асосланган режаларида иштирок этишига тўғри келган. Шу боис ҳар бир гапини тарозига солиб сўзлайди.

— Бу борадаги илк тажриба ўттиз йилча бурун бошланган, — дейди у суҳбатимиз қўр ола бошлагач. — Ўшанда Зоминда бир юз олтмиш гектар ер томчилатиб суғориш учун боғзорга айлантирилган эди. Темур Полвонов ва Мардвин Пўлатовлар синов ишларига раҳбарлик қилишган. Асосий технология Исроилдан, сувни томчилатиб берувчи ускуна эса Молдовадан олиб келинганди. Янги токзорлар ҳосилга киргач, ундан эгатлаб суғорилгандагига қараганда анча кўп ва ширин-шакар узум олдик. Одатдагича сув берилган узумзор гектарига 83 центнердан, томчилатиб суғорилгани эса 129-140 центнердан ҳосил берди.

Кўряпсизми, янги усулда суғорилган токзордан салкам икки баробар кўп ҳосил олинибди. "Сув-чи, сув?" — деб сўрайман суҳбатдошимдан. Сув икки баробар кам сарфланибди. Қизиқишим ортганидан ортиб, "Бу усул пахтада ҳам синаб кўрилганми?" — деб сўрайман. "Бўлмасамчи, пахтада ҳам унинг самараси юқори. Турли шароитларда турлича ҳосил олинган. 1992 — 1995 йилларда Самарқанддаги "Зарафшон" ўрмон хўжалиги ҳудудида эгатлаб суғорилган пахтадан 31,6, томчилатиб суғорилганидан эса 35,3 центнердан ҳосил олинган".

Давоми иккинчи бетда.

Ёзувчилар уюшмасида

Куни кеча Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида фаолларнинг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Дастлаб уюшма раиси, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Ориповнинг "Ёшлар йили" Давлат дастурида кўзда тутилган вазифаларнинг бажарилиши юзасидан ахбороти тингланди. Мамлакатимизда давлатимиз раҳбарининг маъруза ва кўрсатмаларида белгилаб берилган вазифалардан келиб чиқиб, ёш авлодни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор берилаётир. Истеъдодли ижодкорларни қўллаб-қувватлаш, уларга ўз салоҳиятларини тўла намоён қилиш учун зарур бўлган барча шарт-шароитлар яратиб берилмоқда.

Чунончи, "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компаниясида ёш шоир ва адибларнинг энг яхши асарлари жамланган "Ёшлар баёзи" алманахи, Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйида ўн бешта ижодкорнинг дастлабки китоблари чоп этилади. "Ёшлик" талабалар шаҳарчасида адабий учрашувлар мунтазам ўтказилмоқда.

Бир неча йиллардан бери ёш қалам соҳибларининг Жиззах вилоятида ўтказилаётган Зомин семинар-кенгаши, Қорақалпоғистоннинг Элликқалъа туманидаги "Ақчакўл илҳомлари" анжумани бундан буён ҳам давом этади. Ёш ижодкорларнинг республика "Келажак овози" танловидаги фаол иштироки таъминланади. Олий Адабиёт курсида таҳсил олаётган тингловчилар билан учрашув-сабоқлари мунтазамлик касб этади. Уюшма қошида ёш шоирлар, драматурглар, таржимон ва мунаққидларнинг тўгараклари фаолияти йўлга қўйилади.

Йиғилишда уюшма танқид ва адабиётшунослик кенгашининг йиллик фаолиятига доир масала ҳам кўриб чиқилди. Ушбу масала юзасидан кенгаш раиси, адабиётшунос олим Бахтиёр Назаровнинг ахбороти ҳамда адабиётшунос олимлар Баҳодир Карим ва Узоқ Жўрақуловларнинг маърузалари тингланди ва муҳокама этилди.

Фаоллар йиғилишида ижодкорларнинг хотира кечаларини ўтказиш, таваллуд кунларини нишонлаш билан боғлиқ бир қатор ташкилий масалалар кўриб чиқилди, уюшма сафига янги аъзолар қабул қилинди.

ИҚЛИМ ЎЗГАРИШИДАН ҲИМОЯ

Ҳар йилнинг 7 апрели дунёда "Бутунжаҳон саломатлик куни" сифатида нишонланади. Бу куннинг бу йилги шиори "Саломатликни иқлим ўзгариши таъсиридан ҳимоя қиламиз".

Иқлим дунё миқёсида тўхтовсиз ўзгариб бораётгани эндиликда ҳеч кимга сир эмас. Инсон фаолияти туфайли ҳарорат кўтарилиб, тоғлардаги асрий музликларгина эмас, Антарктидаги айсберглар ҳам эрий бошлагани кўнгилда хавотир уйғотади. Кузатувчиларнинг маълумотларига қараганда, кейинги 30 — 40 йил ичида ён-атрофимиздаги тоғларнинг муз заҳиралари сезиларли даражада камайиб кетган. Истеъмол учун яроқли чучук сув манбалари камайиб бормоқда. Табиатнинг ифлосланиши, йирик саноат корхоналарининг тобора кўпайиб бораётган чиқиндилари одамлар саломатлигига салбий таъсир кўрсатмоқда. Олимлар бу борада жиддий чоралар кўрилмаса, йиллар ўтиши билан янада мураккаб муаммолар келиб чиқишидан бизни огоҳ этмоқдалар.

Муштарийларимизга яхши маълумки, газетамиз саҳифаларида бу мавзу доимий равишда ёритиб келинади. Табиатни, атроф-муҳитни асраш билан боғлиқ узоқ йиллик фаолиятимиз давомида юзага келган хулосамиз шуки, бу иш бир ёки бир неча ташкилотнинг вазифаси эмас. Бу ёруғ оламга биздан кейин келадиган қанчадан-қанча авлодларнинг ҳам ризқ-насибаси жамланган онасайёрамиз бойликларини асраб-авайлаш, ер, сув ва ҳавони, бошқа табиий бойликларни келажак наслларга муносиб равишда етказиш билан беистисно ҳамма баб-баравари шуғулланиши лозим бўлади. Яна бир ҳақиқат шуки, табиатни асраш — мавсумий иш эмас. У ҳар биримиз учун виждон ишига айланиши зарур.

7 апрел куни Миллий матбуот марказида "Экосан" халқаро ташкилоти жамоат ташкилотлари вакиллари, мутахассислар ҳамда оммавий ахборот воситалари ходимлари иштирокида ўтказган тадбирда ташкилот раҳбари Ю.Шодиметов дунё минтақаларидаги бугунги экологик вазият тўғрисида муфассал маълумот берди.

— Иқлим ўзгариши токи бор ҳақиқат экан, бугунги вазифа бу жараённинг инсон саломатлигига таъсирини камайтириш, таъбир жоиз бўлса, бу янги ҳолатга мослашишдан иборат, — деб таъкидлади нотиқ.

Йиғилишда "Экосан" халқаро ташкилоти Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси билан биргаликда "Матбуот, радио-телевидение ва электрон ОАВ саҳифаларида "Экология ва саломатлик кунлари" тадбирлари ҳамда ташкилотнинг "Ёшлар йили"га бағишланган мақсадли дастури ва бошқа лойиҳаларини ёритиш бўйича энг яхши журналистик иши" танловини ўтказишга қарор қилинганлиги маълум қилинди. Танлов Низоми ва уни ўтказиш тартиблари матбуотда эълон қилинади.

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбекнаво" эстрада бирлашмаси, Ёзувчилар уюшмаси, Бастакорлар уюшмаси Ватанимиз мустақиллигининг ўн етти йиллигини кенг нишонлаш, мамлакатимиз истиқлолини тараннум этадиган янги қўшиқ ва мусиқий асарлар яратишни рағбатлантириш мақсадида "Ватан ягонадир, Ватан биттадир" мавзусида Тошкент шаҳрининг 2200 йиллигига бағишланган энг яхши қўшиқ ва мусиқий асарлар республика танловини эълон қилади.

Танлов уч босқичда ташкил этилади:

I босқич — 2008 йил 1 майдан 15 майгача Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларда туман ва шаҳарлар миқёсида;

II босқич — 20 майдан 5 июнгача Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоят марказлари ҳамда Тошкент шаҳрида вилоят босқичи миқёсида;

III босқич — 10-15 июн кунлари Тошкент шаҳрида Республика миқёсида ўтказилади.

Танловда туман, шаҳар ва вилоят мутасадди ташкилотларининг тавсияномалари асосида профессионал ва ҳаваскор якка ижрочилар ҳамда бадиий жамоалар қатнашишлари мумкин.

Республика танлови ғолиблари уч йўналиш (матн, мусиқа, ижро маҳорати) бўйича аниқланади ҳамда улар махсус диплом ва пул мукофотлари билан тақдирланадилар.

Биринчи ўрин: учта, ҳар бири 1 миллион сўмдан.
Иккинчи ўрин: учта, ҳар бири 800 минг сўмдан.
Учинчи ўрин: учта, ҳар бири 600 минг сўмдан.
Рағбатлантирувчи мукофотлар: йигирма битта, ҳар бири 400 минг сўмдан.

Танловда ғолиб бўлган қўшиқ ва мусиқий асарлардан Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўн етти йиллигига бағишлаб Тошкент шаҳри, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда ўтказиладиган байрам тантаналарида фойдаланилади.

Мурожаат учун манзил: *Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 5-уй, 13-қават, 9-хона. Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг Театрлар ва томоша муассасалари ишлари бошқармаси. Тел: 139-43-73.*

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Бухоро давлат қўғирчоқ театри жамоаси болалар учун "Сабрнинг таги олтин" мусиқали эртак-спектаклни саҳналаштирди. Спектаклда "Оқ теракми, кўк терак", "Суст хотин" сингари миллий фолклор қўшиқларидан унумли фойдаланилган. Пиеса муаллифи — Музаффар Турсунов, саҳналаштирувчи режиссёр — Муножот Эргашева. Асосий ролларни Лола Сувондиқова, Муножот Эргашева, Бахтиёр Салимов ва Нодира Раҳматовалар талқин этдилар.

"АСАКАБАНК": ишонч, унум, даромад!

"ҒАЛЛАБАНК": сиздан ҳаракат, биздан баракат!

Бошланиши биринчи бетда.

Тома-тома кўл бўлур... Учинчи лойиҳа

1992 — 1995 йиллари Қарши даштидаги Хушвақтов номидаги хўжаликнинг 65 гектар даласида шу усул тажриба қилиб кўрилганда эгатлаб суғорилган пахта гектарига 33,6 центнердан, томчилатиб суғорилганида эса 41,2 центнердан ҳосил берган. Андижон вилоятидаги "Савай", "Оқ олтин" туманидаги Сиддиқов, Пахтакор туманидаги Эрназаров номли хўжаликлар, Зомин, Паркент ва Чиноз туманларидаги турли хўжаликларнинг майдонларида ҳам янги суғориш усули синовдан муваффақиятли ўтиб, икки-уч йилда ўз харажатларини қоплаган.

Мазкур агротехнология асосида зироатчилик қилинганда сув ва минерал ўғит сарфигина эмас, экинга тракторда ишлов бериш харажатлари ҳам камаяр экан. Олимнинг айтишича, юртимизда турли йилларда боғдорчилик, узумчилик, пахта, ғалла, картошка ва бошқа экинлар томчилатиб суғориб кўрилган майдонлар 4700-4800 гектарга етган. Ҳамма жойда янги технология яхши самара берган, натижалар кўзни қувонтирган. Бироқ, шунга қарамай, биз ҳамон ўша... "эски чориғимизни судраб" келмоқдамиз.

Бунинг сабаби нимада? Негаки сувнинг қадр-қиммати олтинга тенг бўла туриб, уни икки баробар тежовчи усулга қизиқиш суст? Бу усул шу ноққача қадрланмагани сабаби соҳа мутахассислари билан суҳбатларимиз чоғида қисман ойдинлашди. Ушбу мақолани ёзиш жараёнида томчилатиб суғориш усулининг кенг ёйишга доир ҳар режалардан ҳам хабардор бўлдим. Ундай бўлса, бу ҳақда сўз юритиш шартмикин, деган савол туғилади. Йўқ, зинҳор бундай фикрга борманг! Негаки, синовларда яхши самара берган усул нега тажрибадан нарига ўтмай қолиб кетгани ва уни қўллашдаги нозик жиҳатларни таҳлил этишгина бу илғор агротехнологиянинг далаларимизда кенг қўлланилишига йўл очиши мумкин. Демак, аввало, "касаллик"ка ташхис қўймоқ керак бўлади.

Ана шу "ташхис" аниқ бўлмагани учун ҳам томчилатиб суғориш усули бугунга қадар қадр топмай келган эди. Ҳа, бугунгача! Энди эса унга муносабат ўзгармоқда.

"Касаллик"нинг ташхиси

— Аслида бунинг сабаби шўролар даврида қон-қонимизга сингиб кетган хўжасизлик билан изоҳланади, — дейди навбатдаги суҳбатдошим Комил Амиров. Комил ака кўп йиллар вилоят ва республика кўламидаги сув хўжалиги идораларида етакчилик қилган тажрибали мутахассис. Ҳисорак сув омбори қурилиши, йирик тоғ олди туманига раҳбар бўлган йилларда томчилатиб суғориш усулини катта-катта боғзорларда қўллаб, унинг афзалликларига ишонч ҳосил қилган.

Унинг айтишича, оддий деҳқон ёки мироб ўзининг қадрдон кетмони ёки "бел" деб аталган иш қуролига қандай муносабатда бўлса, улар ўрнини босадиган томчилатиб суғориш ускуналарига ҳам шундай муносабатда бўлмоғи керак. Ҳеч бир деҳқон рўзғорини боқадиган бел, кетмон, ўроқ, чалғи каби иш қуролларини асло қаровсиз қолдирмайди. Ишдан сўнг тозалаб, чархлаб, дасталаб турган, дуч келган жойга ташлаб қўймай, алоҳида жойда сақлаган. Экинларни томчилатиб суғориш ускуналарини ҳам ишлатиб бўлгач, ана шундай тозалаб, бутлаб, ёпиқ омборларда сақлаш керак.

Томчилатиб суғоргич ускуна ва анжомлар фойдаланиш чоғи қандай эҳтиёт қилинса, кузу қишда ҳам шу алфозда муҳофазаланиши лозим бўлади. Акс ҳолда, уни дуч келган жойда кесиб олиб кетишга ишқибозлар кўп. Шўролар давридаги жамоат мулкини ўзлаштириш, бундан тап тортмаслик авж олди. Шу боис чет элдан харид қилиниб, хўжаликларга берилган ноёб суғориш ускуналарининг аксарияти уч-тўрт йил фойдаланилгач, талон-тарож бўлиб кетган. Ҳеч ким моддий жавобгар бўлмаган.

Мутахассислар "касаллик"нинг ташхисини ноёб ускунлар тажрибадан сўнг қаровсизлик туфайли ишдан чиққани, уларни таъмирлаб, бутлаб ишлатишга қизиқадиган одам бўлмагани, бунинг учун мутахассис тайёрланмагани, зарур техника сотиб олинмагани билан изоҳлашади.

Бизнинг иссиқ иқлимимизда энг сермеҳнат ва энг сувталаб экин, бу — пахта. Шу сабабли томчилатиб суғориш пахтачиликда қандай самара бериши мумкинлиги билан кўпроқ қизиқдим. САНИИРИнинг қишлоқ хўжалигига оид тадқиқотлар бўлими бошлиғи С.Нерозин бу борадаги тажрибаларга кўп йиллар раҳбарлик қилган. Сергей Алексеевич икки ойдан кўпроқ Исроилда тажриба ҳам орттирган.

— 1990-1991 йиллари томчилатиб суғориш усулини Тошкент атрофидаги тажриба хўжалигида синаб кўрганмиз, — дейди у. — Чигит энди униб чиққан пайтда сувни у қадар кўп талаб қилмайди, тупроқ 20 сантиметргача намланса кифоя. Ғўза шоналай бошлагач, чуқур илдиз отиши билан у намликка кўпроқ эҳтиёж сезади. Шунинг учун бу пайтда томчилатгич ускуналаридан бериладиган сув кўпайтирилади. Бутун ўсув даврида ҳар гектар пахтага 3,5 минг кубметр сув кифоя. Ҳозир эса бир гектар пахтага йилига ўртача 12 минг куб метрдан сув сарфланмоқда.

"САНИИРИ базасида "САНИПЛАСТ" Ўзбек-Исроил қўшма корхонаси фаолият олиб бораётганига ўн йилча бўлиб қолди, — дейди суҳбатдошим янги усулнинг иқтисодий жиҳатларига тўхталиб. — Мазкур фирма барча турдаги зироатчиликка мўлжалланган томчилатиб суғориш ускуналарини ишлаб чиқаради. Тўғри, пахтачиликда бир гектар майдонга бундай ускуналарни ўрнатиш ўртача 2-3 минг АҚШ доллари миқдорида харажат талаб этади. Бироқ майдонлар ҳажми, ҳосилдорлик даражаси, сувнинг қандай манбалардан олиниши ва ускуналарни неча йил таъмирсиз ишлатиш, технологияни яхши сақлаш аҳволига қараб, бу харажатларни камайтириш ва ҳатто сувни тежашдан ташқари қўшимча даромад ҳам олиш мумкин. Бу энди томчилатиб суғоришга доир бутунлай янги агротехнологиянинг нечоғли муваффақиятли қўлланишига кўп жиҳатдан боғлиқ".

Олимнинг шаҳодат беришича, томчилатиб суғориш усулининг афзал жиҳатлари жуда кўп. Унинг ёрдамида тошлоқ, ариқ ўтказиб бўлмайдиган қиялиги юқори, ўнқир-чўнқир ташландиқ жойларни ҳам оромижон боғларга айлантириш мумкин экан.

Яқин хориж тажрибаси

Экинларни томчилатиб суғоришга доир муҳим маълумотлар, бу ҳақда ўз юртимиз ва яқин хориж тажрибалари билан дастлаб Сув ресурсларини бошқариш халқаро институтида танишишга муяссар бўлдим. Институт лойиҳа раҳбари Акмал Ҳайитович Каримов илтимосимга биноан хизмат хонасига шу соҳанинг бир неча мутахассисини таклиф этди. Покистонлик халқаро лойиҳа менежери Асад Сарвар Куреши билан шу ерда танишдик. У бу борада Покистон ва Эронда амалга оширилаётган ишлар ҳақида ахборот берди. Унинг айтишича, томчилатиб суғориш ускуналари Покистоннинг ўзида ишлаб чиқарила бошлангач, у жуда арзон (бир гектарнинг харажати 200-300 доллар) тушибди. Бу мамлакатлар ер ости суви билан суғориш мумкин бўлган ҳудудларни, айниқса, боғдорчиликни, биринчи навбатда томчилатиб суғориш усулига ўтказаётган экан. Негаки, бунда самара энг юқори ҳисобланади. Ҳозир Эронда қиймати 5 млрд. долларлик технология жорий этилмоқда. У ер остидан босим билан чиқувчи сув ёрдамида томчилатиб суғориладиган майдонларни икки фоиздан йигирма фоизга етказишни кўзда тутади.

Мени, айниқса, шундай ёнгинамизда ўтган йили амалга оширилган тажриба ғоят қизиқтириб қўйди. Алишер Навоий бобомиз таъбири билан айтганда, Туркистон мулкининг шайхул машойихи бўлмиш ҳазрат Аҳмад Яссавий турбатлари жойлашган кўҳна шаҳар ёнида Қорачиқ деган қишлоқ бор. Шу ерлик "Турон" деҳқон хўжалиги фермери Ҳабибулла Азимов 30 гектар пахта майдонида Исроилнинг "Нетафим" фирмаси билан ҳамкорликда томчилатиб суғориш усулини синаб кўрибди. У бунда нисбатан арзон тушадиган ер ости чучук сувларидан фойдаланган. Аввалги йилларда ҳосили 16-18 центнердан ошмаган пахта даласидан томчилатиб суғориш технологияси туфайли 43 центнердан хирмон кўтарибди. Янги агротехнологияни жорий этиш учун кетган харажат бир йилдаёқ қоплачибди. Тиниб-тинчимас фермер янгиликни жорий этиш учун банкдан уч йил муддатга олган кредитини бир йилнинг ўзидаёқ узибди. У эндиликда Германиянинг "Текстима" корхонаси билан ҳамкорликда ўз пахта толаси билан ишлайдиган ип йигирув ва трикотаж фирмаси ҳамда ўсимлик мойи ишлаб чиқарадиган цех ҳам бунёд этаётган экан...

Миробларнинг ўлмас санъати

Экинларни томчилатиб суғориш афзал экан, хўш, у ўзи дала шароитида қандай қўлланади, уни қандай жорий этиш мумкин, деган саволлар кўп. Шу боис яна мутахассисларга мурожаат этдик.

— Суғоришга яроқли ер ости суви кўп жойларда бу технологияни қўллаш арзон тушади, — дейди Сергей Нерозин. — Бунда асосан сувни юзага чиқариш учун электр қуввати сарф бўлади. Бошқа жойларда эса обиҳаёт тармоғидан келаётган сувни тиндириш учун ҳовузлар қурилади. Сув улардан насослар ёрдамида шлангли томчилатиш ускуналарига етказиб берилади. Агар ҳовуз ердан уч метр баландда бўлса, обиҳаёт табиий босим кучи билан экинга бораверади. Бунда ҳар замонда ҳовузни сувга тўлдириб қўйиш учунгина электр энергияси зарур.

Ҳовуздаги сув экинга юборилаётганда минерал ўғитларни ҳам махсус идишда эритиб қўшиб юбориш мумкин. Шундай қилинса, ўғитлар тежалади ва унинг экинга таъсири ошади. Ўғит тўғри ўсимлик томирига боради. Бу усулда бегона ўтлар ҳам камаяди. Ерни ҳайдаш ёки экиш пайтида бир йўла гербицидлар берилса, далани чопиқ қилишга ҳожат қолмайди.

Иккинчидан, томчилатиб суғорилган ер қотиб кетмайди, шу боис дастлабки ишловдан сўнг далага култиватор киритиш шарт эмас. Демак, трактор ва ёнилғи харажатидан ютиш мумкин. Боз устига бир неча жойдан ўқариқ қазиш, дала бошидаги трактор буриладиган жойлар ҳосилидан воз кечишга ҳам тўғри келмайди. Гектарнинг тўлиқ ва экин туб сони ошиши ҳисобига ҳосил кўпаяди.

Энди обиҳаёт тиндириладиган ва сув сизиб кетмайдиган ҳовуз қуриш ташвишига келсак, у ҳам ўзини оқлайди. Аввало, суғориш мавсуми тугаб, томчилатгич ускуналар катта босим остида тозалаб олингач, унга ҳожат қолмайди. Ҳовуз тагига чўккан лойқани ўғит сифатида ерга солса ҳам бўлади. Бундай ҳовузлардан сузиш бассейни ҳамда балиқ урчитиш мақсадида фойдаланиш мумкин. Ҳар икки ҳолда ҳам соғлиқ ва дастурхонга фойда.

Халқаро сув ресурсларини бошқариш институти лойиҳа раҳбари Акмал Каримов.

Бугун юртимизда ер ўз эгасини топди. Босқичма-босқич амалга оширилаётган ислоҳотлар туфайли янги мулкчилик муносабатлари шаклланди. Фермерлик тизими ерга, сувга, мулкка бўлган муносабатларни тубдан ўзгартирди. Бироқ томчилатиб суғориш технологиясини харид қилишга ҳозирча кўпгина фермерларнинг қўли қисқалик қилади. Шунинг учун ҳукуматимиз раҳбарияти бу борада ёрдам қўлини чўзаётир. Шу йилнинг ўзидаёқ томчилатиб суғориладиган экин майдонларини минг гектар, келаси йили эса икки минг гектардан ошириш кўзда тутилмоқда.

Шу муносабат билан мазкур янгилик афзалликларини деҳқонлар онгига чуқур сингдиришга тўғри келади. Яъни ўз тажрибаларимиздан яхши ўтган бу усул зироатчилигимизда кенг қўлланиши учун жон куйдиришимиз зарур. Бу эса янгиликнинг ўзига хос жиҳатларини ҳисобга олиб, ишга ҳар жиҳатдан пухта ёндошмоқни тақозо этади. Яъни сувни тежайдиган ва ҳосил салмоғини оширадиган янги агротехнологиянинг муваффақиятли қўлланилиши, биринчи навбатда, бизнинг сувга бўлган муносабатимиз ўзгаришига кўп жиҳатдан боғлиқ. Айтайлик, Исроилда ҳатто энг оғир жиноятлар қилишга қодир одам ҳам сув қувури, шлангларни кесиб олишни ўзига ор деб билади. Бизда эса болалар шунчаки ўйнаб туриб ҳам сув ўтказувчи шлангларни бемалол кесиб олиб кетаверади. Демак, биз ишни сувга, сувни тежайдиган ускуналарни кўз қорачиғидек асраб-авайлашга бўлган муносабатни ўзгартиришдан, бинобарин деҳқон-фермерларни бунга ҳар жиҳатдан қизиқтиришдан бошламоғимиз керакка ўхшайди.

Атоқли адабиётшунос ва адиб Матёқуб Қўшжонов "Дагиш" деган китобида ўтган аср бошларида Тошҳовуз атрофидаги ерлар Амударёдан чиқарилган катта-катта каналлар орқали сувга сероб қилинганига қарамай, сув далага тўғридан-тўғри оқизилмай, ариқлардан чиғирлар ёрдамида чиқарилганини ёзади. Ўрта Осиёнинг иссиқ иқлимли шароитида миробликни санъат даражасига кўтарган аждодларимиз бежиз бундай қилишмаган. Дарёда сув ҳар қанча озу-кўп бўлмасин, улар экинга кераганигина олишган, меъёридан ортиқ обиҳаёт сизот сувлар сатҳини кўтариб, ерни шўрлатиб юборишини яхши билишган. "Тома-тома кўл бўлур, томмай қўйса чўл бўлур", деган нақлни ҳам бежиз тўқишмаган.

Агар чуқурроқ мушоҳада қилиб кўрсак, экинларни томчилатиб суғориш усули ҳам қай бир даражада мантиқан аждодларимизнинг мироблик санъатини эсга солади. Қадим боболаримизнинг ўлмас қадриятлари эъзоз топаётган бугунги кунда илмий ва маънавий тафаккурни бекиёс даражада ўзида мужассам этган бу боқий меросни янги замоннинг илғор технологиялари билан уйғун ҳолда қўллашга эришсак, яна дарёларимиз тўлиб оққайдир.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

ЎЗБЕКИСТОН ҲАМКОРЛИККА ЧОРЛАЙДИ

Президентимиз Ислом Каримовнинг Бухарестда бўлиб ўтган НАТО саммитидаги нутқи жаҳон ҳамжамиятининг диққат-эътиборини ўзига қаратди. Ўзбекистон раҳбарининг "БМТ кўмагида Афғонистонда тинчлик ва барқарорликка эришиш бўйича "6+2" гуруҳи доирасида олиб борилган музокара жараёнини НАТО иштирокида янги "6+3" шаклида қайта тиклаш" борасидаги ташаббуси мазкур саммит ишида айтилган жиддий таклифлардан бири бўлди. Бу таклифга доир шарҳларда айнан шу йўл билан Афғонистонга қўшни бўлган давлатларнинг тажриба ва экспертлик билимларидан фойдаланган ҳолда мазкур мамлакатда ҳамон мавжуд бўлган таҳдидларга ечим топиш мумкинлиги айтилмоқда.

"Президент Ислом Каримов Афғонистонда фақат ҳарбий йўл билан тинчликка эришиб бўлмаслигини қайд этди, — деб ёзади "ВВС мониторинг (Буюк Британия). — Шу маънода аҳолини қуролсизлантириш, тинч ҳаётга йўналтириш, ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этиш, ислоҳотларнинг босқичма-босқич ва изчил амалга оширилишини таъминлаш жуда муҳимдир".

"ВВС мониторинг" хулосасида қайд этилишича, "ҳозир ўзи узоқда бўлса ҳам ўз манфаатини кўзлаб, Афғонистон ҳақида "ташвиш" тортаётган давлатлар оз эмас. Аммо Ўзбекистон ва унинг халқи асрлар мобайнида ёнма-ён яшаб, қардош ва қариндош бўлиб кетган халқнинг хонадонига, ҳеч қанадай пинҳона мақсадни кўзламаган ҳолда, тинчлик ва фақат тинчлик тилайди".

НАТО ҳузуридаги Италия делегацияси ҳарбий-сиёсий бўлими маслаҳатчиси Андреа Оризио қуйидагиларни таъкидлади: "Президент Ислом Каримовнинг мазкур саммитдаги нутқи ҳозирги вақтда Афғонистонда Алянс олдида турган ғоятда муҳим ва долзарб вазифаларни ўзида ифода этгани билан ҳам эътиборни жалб этади. Маърузада уларни ҳал этиш йўллари аниқ кўрсатиб ўтилган. Италия ҳукумати НАТО раҳбарияти билан бир қаторда, Афғонистондаги вазиятни барқарорлаштириш истиқболлари юзасидан Ўзбекистон Президенти илгари сурган таклифларни катта қизиқиш билан қабул қилади".

Давлатимиз раҳбари ўз нутқида жаҳон ҳамжамияти эътиборини яна бир муҳим масалага қаратиб, бугунги кунда айрим сиёсий доираларнинг Афғонистон халқи ва бутун мусулмон дунёсининг иззат-нафсига жуда қаттиқ тегадиган, тоқат қилиб бўлмайдиган, муқаддас ислом динига нисбатан мутлақо асоссиз хуруж ва бўҳтонларига бутунлай чек қўйиш зарурлигини алоҳида таъкидлаб ўтди.

Жаҳон ахборот агентликлари Ўзбекистон раҳбарининг таклифлари нафақат Афғонистонда, балки бутун Марказий Осиё минтақасида тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш, хавфсизликни таъминлаш йўлида халқаро ҳамжамият билан амалий ҳамкорликнинг истиқболли йўналишларини белгилашга қаратилгани билан ҳам муҳимлигини эътироф этмоқда.

Уюшманинг вилоят бўлимларида

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Наманган вилоят бўлими ташаббуси билан ҳар йили ўтказиладиган анъанавий машрабхонлик, нодимхонлик, ибратхонлик, Усмон Носир шеърияти ҳафталиги, чустийхонлик, ёш ижодкорларнинг Поромон анжумани қатнашчилари тобора кўпайиб бормоқда.

ҲАБИБ САЪДУЛЛАНИ ХОТИРЛАБ...

Мана икки йилдирки, Ўзбекистон халқ шоири Ҳабиб Саъдулла хотирасига бағишланган ҳафталик ўтказиш ҳам анъана тусини олмоқда. Мазкур ҳафталик бу йил Нодира номидаги вилоят ахборот кутубхона марказида бошланиб вилоятнинг шаҳар ва туманларида, корхона ва муассасалар, маҳаллаларда давом этди ва Навоий номидаги вилоят мусиқали драма ва комедия театрида "Баҳор билан суҳбат" мавзусида назм ва наво кечаси билан ниҳояланди.

Тадбирда иштирок этган адабиётшунос олимлар, Ўзбекистон халқ шоирлари Охунжон Ҳаким, Тўлан Низом, шунингдек, шоирнинг дўст-биродарлари, мухлис ва шогирдлари Ҳабиб Саъдулланинг адабиётимиз, халқимиз олдидаги хизматлари, ижодининг ўзига хос жиҳатлари, инсоний фазилатлари ҳақида тўлқинланиб гапирдилар, унга бағишланган шеърларини ўқиб бердилар.

Вилоят санъат усталари ҳамда истеъдодли ёш хонандаларнинг Ҳабиб Саъдулла шеърлари билан айтилган дилрабо қўшиқлари тадбирга файзу шукуҳ бағишлади.

Манзура ЭРГАШЕВА

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Бухоро шаҳридаги Марказий маданият ва истироҳат боғида миллий дорбозлар ҳамда цирк санъати жамоалари анъанавий республика кўрик-фестивалининг вилоят босқичи бўлиб ўтди. Ҳакамлар ҳайъати хулосасига кўра, ғолиблар икки йўналиш бўйича аниқланди. Миллий дорбоз йўналиши бўйича Бухоро шаҳар "Камолот" марказий маданият уйи қошидаги "Бухоро юлдузлари" халқ дорбозлари жамоаси, цирк санъати йўналишида эса "Лаъли" эстрада цирк жамоаси ғолиб деб топилди. Шунингдек, танловнинг энг кекса иштирокчиси Рўзимурод Эркаев ва жажжи иштирокчи Акобир Абдуазимовлар фестивалнинг махсус совғаси билан тақдирландилар. Ғолиблар танловнинг Фарғона шаҳрида ўтказиладиган республика босқичида қатнашадилар.

Халқаро болалар китоби куни муносабати билан Самарқанд шаҳридаги А.Чехов номидаги рус драма театрида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими ва 10-сон меҳрибонлик уйи ҳамкорлигида китобнинг ёш авлод ҳаётидаги аҳамияти, унинг беназир дўст ва донишманд маслаҳатчи эканлиги тўғрисида қизиқарли тадбир бўлиб ўтди.

КИТОБ ДЎСТ, МАСЛАҲАТЧИ

Тадбирда самарқандлик ёзувчи ва шоирлардан Нусрат Раҳмат, Зиёдулла Нурмуҳаммад, Кубаро Баҳромова, Назокат Шербоева, Содиқжон Қудрат, "Олтин қалам" газетаси бош муҳаррири Назира ас-Салом ва бошқалар иштирок этдилар. Тадбир сўнгида болажонлар ижросида саҳна кўринишлари намойиш этилди, ижодкорлар меҳрибонлик уйи кутубхонаси учун ўз китобларидан туҳфа қилдилар.

Ориф ХОЖИЕВ

КУТУБХОНАЧИЛАР АНЖУМАНИ

Тошкент вилояти "Турон" ахборот-кутубхона маркази вилоят ахборот-ресурс маркази ходимлари малакасини ошириш курсларининг учинчи машғулотини ташкил этди.

Машғулот очилишида Республика ахборот-кутубхона маркази директори А.Эшматов ва "Турон" кутубхонаси директори В.Собирова сўзга чиқдилар.

Тадбир қатнашчилари ахборот-кутубхона маркетингининг мазмуни, унинг ўзига хос хусусиятлари, шундай кутубхоналар хизмати бозорини ўрганиш, хизматлар ва маҳсулотларни баҳолаш, реклама қилиш, жамоат билан алоқани йўлга қўйиш борасидаги машғулотлар давомида А.Валиулина, Г.Афанасев, Н.Қўзибоеваларнинг маърузаларини тингладилар.

Машғулот сўнгида "Шаклланиш даврида ахборот-ресурс маркази фаолияти: ҳолати, муаммолари, келажаги" мавзуида давра суҳбати ўтказилди.

Наргиза ҲАМИДОВА

ЎҚИГАН ЎЗАДИ...

"ЎзАС", 2008 йил, 1 феврал

Акс садо

Матбуотда тарбиявий аҳамиятга эга, айниқса, мамлакатимиз келажагининг яратувчилари бўлган ёшларни илм ва маърифат сарчашмаларидан баҳраманд этишга ундаб турадиган қизиқарли мақолаларнинг бериб борилиши жуда ҳам керак.

Бу борада севимли газетамиз бўлиб қолган "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" намунали ишлар олиб бораяпти, десак муболаға бўлмайди. ЎзМУ доценти Ю.Ҳамдамовнинг "Ўқиган ўзар" сарлавҳали мақоласи кўпчиликни қизиқтираётган долзарб муаммога бағишланган. Унда айтиб ўтилганидек, китоб ҳар бир кишининг қалбини ёритади, уни юксакликларга кўтаради, кучига куч қўшиб, ақлни чархлайди, кўнгилни юмшатади.

Мен шу соҳанинг вакили, қолаверса, қарийб 30 йиллик тажрибага эга педагог сифатида китоб ўқиш билан боғлиқ жараёнларни доимо кузатиб келаман. Институтимиз жуда катта китоб заҳирасига эга. Талаба ёшлар, профессор-ўқитувчилар бизнинг ҳар кунги мижозларимиз. Кутубхонамиз заллари баъзида ўқувчилар билан тўлиб турса, баъзида эса, бир мунча камайиб қолади. Мен бир нарсадан мамнунман, институтимиз ёшларининг аксарияти китоб ўқишга чанқоқ. Улар ўқув қўлланма, дарсликлар билан бир қаторда кўплаб бадиий адабиётларни ҳам ўқишади. Айни навқиронлик йилларида қайси ёшни "Фарҳод ва Ширин"ни ўқиб Фарҳод ва Ширинга, "Ўтган кунлар"ни ўқиб Отабек ва Кумушга, "Меҳробдан чаён"ни ўқиб Анвар ва Раънога, "Жамила"даги Жамилага ўхшагиси келмайди, дейсиз. Айтиб ўтилган асарлар қаҳрамонлари чин инсонийлик, гўзаллик, мардлик, вафо, меҳр-муҳаббат тимсоллари. Уларнинг тарбиявий аҳамияти жуда катта.

Ёшларни доимо ўқишга, бадиий мутолаага ундаб туриш керак. Бунинг учун биз институтимизда тез-тез китобхонлар конференцияси, ёзувчи, шоирлар билан учрашувлар ўтказиб турамиз. "Энг яхши китобхон" танловини ўтказиб, ғолибларни мукофотлаймиз. Шу йўл билан ёшларимизни доимо яхшилик ва эзгуликка ундайдиган китобни чин дилдан севиб ўқишга қизиқтирамиз.

Фикримнинг якуни шуки, ёшлигидан китобларга ошно бўлиб, бу илоҳий неъмат қатларидаги бойликдан баҳраманд бўлган боладан ёмонлик чиқмайди, китоблар уни ҳамиша эзгулик сари етаклайди.

Аббос ТУРСУНҚУЛОВ,
Жиззах Давлат педагогика институти ахборот-ресурс маркази директори

ТЎЙ КИМ УЧУН...

Газетанинг 2008 йил 8-сонида чоп этилган Шодиёр Давроннинг "Қадаҳ сўзи билан бола бахтли бўлмайди..." сарлавҳали мақоласи мени беихтиёр мулоҳазага чорлади. Чиндан ҳам, бугун тўй-ҳашамларимизда ортиқча исрофгарчиликлар яна кўзга ташлана бошлади. Муаллифнинг бу борадаги фикрларига қўшилган ҳолда, ўзимнинг баъзи мулоҳазаларимни ҳам айтиб ўтишни лозим деб топдим.

Гапнинг очиғи, болалар учун бағишлаб ўтказилаётган тўйлар фақатгина катталарнинг хоҳишларига кўра ўтказилади. Қолаверса, ҳозирги кунда кўпчилик ота-оналар тўйни обрў-эътибор қозониш учун дабдаба ва ҳашамат билан ўтказишга уринмоқдалар. Менимча, бундай тўйлар кичик давраларда элимизнинг азалий одатларига кўра турли хил ўйинлар ташкил қилиб ўтказилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, кўплаб Шарқ мамлакатларда хатна тўйлари, биздагидан фарқли равишда, болаларнинг хоҳишлари асосида ўтказилар экан. Бундай тўй боланинг хотирасига бетакрор шодиёна сифатида бир умрга муҳрланади. Шу анъана бизнинг мамлактимизда ҳам урф бўлса, фойдадан холи бўлмасди. Бу базмларда ортиқча харажат бўлмасди, бола эса ҳаётидаги ажойиб сана тенгқурлари даврасида муносиб нишонланганидан мамнун бўлади.

Дилноза МИРЗАЁҚУБОВА

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Бадиий Академияси тасаруффидаги Республика тасвирий ва амалий санъат лицей-интернати

2008—2009 ўқув йилига 2001 йилда туғилган иқтидорли ўғил ва қиз болаларни тасвирий санъат ва мусиқа бўлимларига танлов асосида

ўқишга қабул қилади.

Қолган синфларнинг бўш ўринларига мутахассислиги бўйича тайёргарлиги ва қобилияти бор бўлган ўқувчилар танлов асосида қабул қилинади.

Аризалар 2008 йил 1 майдан 31 майгача қабул қилинади.

Қабул имтиҳонлари 2 июндан бошланади.

Манзил: *700152, Тошкент шаҳри Учтепа тумани, 22-мавзе, 1 А уй.*

2-,8-,33-,41-,77-,87-,182- автобуслар, 12-, 13-троллейбуслар, 14-, 15-, 21-, 22-йўналиш таксиларининг "Москва остонаси" бекати.

Телефонлар:
274-92-21, 274-96-45, 274-96-44.

БАҲОР НАФАСИ

Ўзбекистон давлат консерваториясида бўлиб ўтган "Баҳор нафаси" номли концертда талабалар халқ чолғулари оркестри ижросида шарқона куйлар билан бир қаторда, жаҳон опералардан намуналар янградди. Оркестрга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, профессор Феруза Абдураҳимова, Дилшод Муталов ва Ҳамид Раҳимовлар дирижёрлик қилдилар. Концертнинг ўзига хос томони шундаки, талабаларнинг севимли устози, таниқли санъатшунос олима ва опера дурдоналарининг моҳир ижрочиси Марфуа Ҳамидова ёш ижодкорларни ёнига жамлаб, тингловчиларга ажойиб гулдаста тақдим этди. М.Ҳамидова ижросидаги мумтоз опералардан ариялар, романслар, ўзбек композиторлари асарлари, созанда Ёдгор Жавдат найидан таралган сеҳрли наволар томошабинларга яхши кайфият бағишлади.

Хуршида ТУРСУНБОЕВА,
Сардор РЕЙИМБОЕВ

Рамз БОБОЖОН,
Ўзбекистон халқ шоири

Аёлларни авайланг

Аёлларни севинг,
эркаланг, авайланг,
Ҳей!
Дўстларим,
эркаклар —
Арслон юраклар!
Сизга маслаҳат:
Бир умрлик
малика сайланг,
Маликасиз на шоҳлик бор,
на салтанат...
Иснон умри
наҳотки, ночор!
Ожизми муҳаббат?!
Асло!
Кўркамликда баҳор,
Улканликда
бепоён диёр...

Шундай!
Ёрқинликда кундай...
Забт этинг шиддаткор.
Хотин қалби ўзи бир давлат:
Ўз элчилари,
Айғоқчилари,
Қароқчилари,
Жарчилари,
Гулчилари,
Посбонлари,
Сарбонлари бор...
Балки, бир хилқат:
Ўзи — гўзаллик,
Сўзи — ғазаллик,
Рўзи — азалик...

Сочлари толим-толим
Аёллар машҳури жаҳон,
космосда қаҳрамон,
Ҳизрни йўқласанг,
ўзлари ҳизр...

Ишчи,
деҳқон,
олим,
министр...
Хотин — она,
сингил,
эгачи...
Хотин — дўст,
маҳрам,
Дардга малҳам,
Рўзғорга бош-қош,
Йўлга йўлдош,
умрдош...
Аммо,
Ҳираланса севги ҳилоласи,
Бебурд,
бевафо —
Ҳирс кўтарса бош,
Синса, кўнгил пиёласи,
Уддалолмас, ҳатто,
чегачи!
Севги — синоқ,
Севги — бахт,
фироқ...
Севги синоғидан ўтмаган
ким бор?!
Қалб — парвона,
шундай дейдилар,
Севги — ўт,
чироғ...
Ким куймаган —
қайси ёр, дилдор...
Хотинлар!
Хотинлар!
Сизни
ким севмаган...
ким илҳомланмаган,
Лутфийми, Навоий,
Пушкинми,
Ҳофиз...
Сизга
ким қараган бепарво,
Беҳис,
Жозибада — нуқтаи олий...
Йўқ!
Ҳали битмаган,
тамомланмаган,
Сизга бағишланган,
сизни куйлаган
На шеър,
на достон...
Ҳамон
ошиқлар қул,
Шоирлар ошиқ,
жумладан Расул...
Ҳей!
Дўстларим, эркаклар —
Арслон юраклар!
Аёлларни авайланг,
эъзозланг,
бахтин сўроқланг,
Ҳатто,
керак бўлса ёқланг,
Балолардан сақланг,
Севинг,
ардоқланг!

Тошпўлат АҲМАД

ДУНЁДА СИР КЎПДИР...

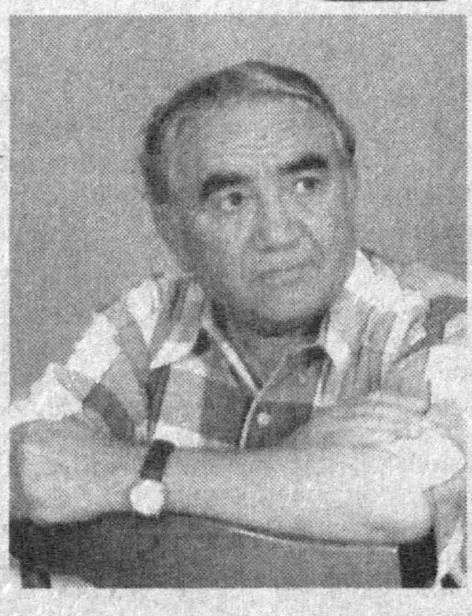

ЮРАК БИЛАН МУЛОҚОТ

Бугун уйда иккимиз қолдик,
Боқсам, бироз ҳорибсан чоғи.
Кўринасан бир оқсоқолдек,
Кўзларингда йилларнинг доғи...

Бешикдан то шу кунга қадар
Ҳамроҳ бўлиб келдинг, минг раҳмат.
Сен борсанки, кечам мунаввар,
Туюлади ташвиш ҳам роҳат.

Дунёларнинг кўрдим қанчасин,
Самоларда учдим оққушдай.
Ўтиб кетди барча-барчаси,
Эслагайман уларни тушдай.

Англаганим шулки, юракжон,
Бағри кенглик бир жаҳон экан.
Тирик юрса гар ота-онанг,
Бошинг узра соябон экан.

Ҳалолликка асло етмаскан,
Очуннинг на зари, бойлиги.
Яхшилик ҳеч ўчиб кетмаскан
Ва бировнинг Ҳотамтойлиги...

Тўлиб-тошиб турса рўзғоринг,
Бисёр бўлса фарзанд, неваранг,
Сўроқласа дўст-жўраларинг,
Омон бўлса ёринг-маҳраминг —

Шу экандир омадинг, бахтинг,
Шу экандир беқиёс савлат.
Шу экандир олтин, зар тахтинг,
Шу экандир туганмас давлат.

Бугун уйда танҳо эмасмиз,
Эй, юракжон, беиз кетмасмиз...

КАМОЛ БЎЛДИНГИЗ

Аҳмад Донишга

Дунёга кўз очиб, савол бўлдингиз,
Товланиб, нурланиб, жамол бўлдингиз.

Умр карвонлари кетар, бамисли
Аюб чашмасидай Зилол бўлдингиз.

Сиз хаттот, гоҳ шоир, гоҳо муҳандис,
Бировлар йўлига малол бўлдингиз.

Давронсиз, бағрингиз оловланган чўғ,
Қора юракларга завол бўлдингиз.

Дили гунг, кўзи кўр — безабонларга
Хитобсиз — Минора! — Увол бўлдингиз.

Ой қўнса, бош узра кафтга кўтариб,
Сиз унинг чароғи, ҳилол бўлдингиз.

Билим — гул, таълим — йўл, деган сўзни сиз
Маърифат, ҳидоят — камол бўлдингиз.

Ахир Аҳмадийман мен ҳам бир дониш,
Жадидлар отаси, иқбол бўлдингиз.

У дунё, бу дунё Ҳаёт кулсин деб,
Аҳмади Донишсиз — Хаёл бўлдингиз...

ДУНЁДА СИР КЎПДИР

Дарёнинг ҳолини уммон билмайди,
Мезбоннинг ҳолини меҳмон билмайди,
Яхшининг ҳолини ёмон билмайди,
Дунёда сир кўпдир, синоат кўпдир.

Болари бол эмса, боғ йиғлармиди,
Чўққини қор босса, тоғ йиғлармиди,
Дардмандга дарди йўқ дил боғлармиди,
Дунёда сир кўпдир, синоат кўпдир.

Қояга қўнган қуш лочинга ёқмас,
Ўрмонда юрган шер сичқонга боқмас,
Тилак соф бўлмаса, ҳаёт гул тақмас,
Дунёда сир кўпдир, синоат кўпдир.

Вафо кулиб чиқса, жафо тиш қайрар,
Меҳр бўй кўрсатса, жабр ниш қайрар,
Ҳиммат боғ яратса, ҳасад ўт қўяр,
Дунёда сир кўпдир, синоат кўпдир.

Аҳмадий, кўп куйма, ҳаё абадий,
Кўнглингдан оққан куй, наво абадий,
Савобга банди бўл, дуо абадий,
Дунёда сир кўпдир, синоат кўпдир.

МАҒРУР ЎТИШИ АНИҚ

Ҳасадгўйнинг боғида қушлар асло сайрамас,
Хасис солган япроғда қуртлар пилла ўрамас.
Лоқайдга ушбу дунё борса-келмас роҳ эрур,
Қоқилиб-йиқилсанг-да, ҳолинг не деб сўрамас.

Таъмагирнинг тошидан филнинг бели майишар,
Беиқтидор кимсалар бир-бирига қайишар.
Иғвогару туҳматчи ўпишиб, ҳар замонда
Иймоннинг томирига заҳри бўҳтон куйишар.

Шулар дастидан гоҳо кўнгил тори узилар,
Хаёли покинг эмас, хону монинг бузилар.
Қалдирғочнинг инига илон ўрмалагандай,
Жисму жонинг эзилар, ҳам жаҳонинг эзилар.

Лек зулмат бағрин ситиб,
тонгнинг отиши аниқ,
Жумла қабоҳатларнинг муздай қотиши аниқ.
Кимнинг кўнглида Ҳақ бор,
баралла айт, Аҳмадий,
У нур тараб, оламдан мағрур ўтиши аниқ...

ШОИР, СЕНГА НЕ КЕРАК?

— Бошинг бунча хаёл уяси,
Шоир, сенга не керак ўзи?
— Ҳовлимдаги қантак ўрикнинг
Қалингина, салқин сояси.

— Тамшанасан гоҳ ҳуд, гоҳ беҳуд,
Шоир, сенга не керак ўзи?
— Невараминг йиқилиб-туриб,
Йиғлагани, шодон кулгиси.

— Пичирлайсан ўз-ўзинг билан,
Шоир, сенга не керак ўзи?
— Меҳр бир кун кучгайми дейман,
Биласан мен унинг гадоси.

— Хонанишин бўлибсан магар,
Шоир, сенга не керак ўзи?
— Кошки эди тирилиб келиб,
Жоним ёкса онам нафаси.

— Кўп ўртадинг, шоир, бағримни,
Сенга яна не керак ўзи?
— Эшигимдан соғиниб кирган
Дўстларимнинг очиқ чеҳраси!..

БОР ЭКАН

(Ҳазил)

Тиниққина қабоғингиз бор экан,
Ёниққина ёноғингиз бор экан.

Ёлғон эмас, сув ичсангиз билингай,
Ойдай ошоқ томоғингиз бор экан.

Сумбул-сумбул сочларингиз тарашга
Шаршарадай тароғингиз бор экан.

Биров айтди: яқин борманг унга деб,
Билсак, қўлда таёғингиз бор экан.

Воҳ дейинми, оҳ дейинми, жон ёқар
Гуфторингиз — қаймоғингиз бор экан.

Ҳамма бало, ҳамма жафо шундаки,
Икки шаҳло — қармоғингиз бор экан.

Таърифингиз мақтай дея келувдик,
Биздан зўррок машшоғингиз бор экан.

Боз устига, сизга тун-кун пойлоқчи
Бир чўлоқ ит — маймоғингиз бор экан...

Катра

Фарид УСМОН

БИР ПИЁЛА СУВ

Чол қотиб кетган болишга тирсагини тираб ўтирди. Оёқларини кўрпачадан чиқариб узатаркан, чуқур "уҳ" тортди. Қўли билан пайпаслаб, кўрпача тагига қистирилган дастрўмолни олиб, ёшланган нурсиз кўзларини артди. Пахмоқ соқолини силар экан, кўнгли ўртанаётганини ҳис қилди. Кўз олдига муздеккина, қип-қизил бир тилик тарвуз келди.

Қани энди, ҳозир бир тилик тарвуз бўлса, вужуди сал ҳузур топарди, чанқоғи босиларди. Дардига малҳам бўларди. Балки... кўнгли ёришиб енгил тортармидийкин.

Чолнинг хаёлида тарвуз бозори гавдаланди. Ўтган йили пишиқчилик вақтида, бирорта тарвуз ё қовун олиб кетай, деб жума намозини ўқигач, бозорга кирди. Тарвуз-қовун тўп-тўп бўлиб ётибди. Харидорлар етилиб пишган қовунларни "тап-тап" уриб деҳқон билан савдолашади.

У айланиб юриб тарвуз сотаётган эски қадрдони Мамадалини учратиб қолди. Мамадали дўстини қўярда-қўймай ёнига ўтқизиб катта бир тарвузга пичоқ тортди. Улар тарвузхўрлик баҳонасида шомгача суҳбатлашиб ўтиришди. Қайтишда уни уйга таклиф қилди, кўнмади, лекин қўлтиғига бирмас иккита тарвузни қистириб қўйди. Кўтара олмайман, йўлда қийналаман, деб зўрға биттасини олгани кечагидек эсида.

Чол юзларига қўнган пашшани елпиб ҳайдаркан, дўсти ҳақида ўйлай бошлади. Ўшанда анча тетик эди. Балки ҳали ҳам бардамдир.

У қовоқлари ичига чўккан кўзлари билан озғанлигидан шалвираб қолган оёқларига тикилди. Оёқларини йиғиб, тиззасини букди. Гўшти кетиб бўш халтага ўхшаган болдирларида ҳаракат қилиш учун мадор қолмаганлигини сезди.

Серфарзанд бўлсанг маъқул экан. Биттаю битта қизи ўзидан ортмайди. Кампири раҳматли вафот этгандан кейин чолнинг юрагини кўпроқ ёлғизлик даҳшати кемирарди. Энди-чи, энди боши ёстиққа тегиб қолгандан бери кўпроқ ёшлигини қўмсайдиган бўлиб қолди.

Ёшлигида ўт бўлган. Ҳеч нарсадан ҳайиқмаган. Ҳозиргидек чорасиз, ташна бўлмаган. Энди-чи?

Рўпарасида кўзига хира-шира ташланаётган деворлар ойнадек кўринади. Ана бу ниманинг товуши бўлди? Калтакесак чиқиллаганга ўхшадими, ё кўча эшик занжирини биров тақиллатдими? Невараси кириб келса-я, кошкийди, дарҳол "Кўчадаги ариқдан бир пиёла сув олиб кир" дер эди. Бир пиёла сув. Оғзи қуруқшаяпти. Тили танглайига ёпишиб қолгандек. Нимжон гавдасидан сўнгги қуввати ҳам чиқиб кетаётганга ўхшайди. Бир пиёла сув...

Хаёлан бир пиёла сувни, тиниқ зилол сувни сипқорди. Толиққан томирларига қон югурди. Бемажол вужудини кўрпага ташлаб оёқларини узатди. Бир пиёла сувнинг қуввати панжаларининг учларигача етиб бориб, ҳаракатга келтирди гўё.

Узала тушиб ётгиси келди. Нимжон қўллари билан кўрпани кўтариб, оёқларини йиғди. Боши айлангандек бўлди. Томоғи баттар қақрай бошлади. Нотекис ишлаётган миясида яна бир пиёла сув гавдаланди. У қуруқ лабларини бемажол тили билан яламоқчи бўлди. Бўлмади. Ютиниб қўя қолди. Ютинганда қуруқшаб қолган кекирдагини бир нарса тилиб кетди.

Хаёлида чопиб борарди. Ана анҳор. Тўлиб-тошиб оқяпти. Энгашиб бир пиёла сув олиб ичди, яна ичди, яна... Сўнг юзини ювди. Сув томчилари юзида мунчоқ-мунчоқ бўлиб қолди. Сув ҳайқириб оқмоқда. Ёшлик сингари ҳайқирмоқда. Худди ўзидай...

Ёшлик ариқдаги ўйноқи сув мисол. Тошиб оқади. Орқасига қарамайди. Тўсиқларга учраганда димланиб қолади, лекин у бу димланишга деярли эътибор бермайди. Ёшлик ҳам шу сингари, жуда тез ўтиб кетади. Ариқдаги сувдан ҳам тез. Ёшликда инсон бунинг қадрига етмайди. Уни эъзозлаш ўрнига таҳқирлайди, бевақт барбод қилади. Ёшлигини хазон қилганлар камми. Жуда кўп. Ёшлик қувватини эҳтиёт қилиш керак. Дунёда энг ёмон дард — кексалик. Мана шу дардни вақтинча бўлса-да, даф қилиш учун ёшлик бунёд этган кучдан фойдаланиш мумкин бўлсин. Оҳ ёшлик, қайлардасан? Қани, сендаги куч-қувват?!

Чол сўнгги жумлаларни пичирлаб айтди, кўзини очиб шипга қаради. Шу пайт бир нарса чирқ этгандек бўлди. У калтакесакмикан, қаерда чиқиллаяпти, деб диққат билан қулоқ сола бошлади. Қулоғига кўча томондан қадам товуши чалингандек бўлди. У бошини кўтариб оёқ товуши келган томонга қаради. Товуш яқинлашиб "ота" деган овоз келди. Чол киприкларини пирпиратиб сўридан пастга қаради.

— Менман, мен Равшанман, овқат олиб чиқдим, — деди яна ҳалиги жарангдор овоз.

Чол қўшнисининг кичик ўғлини таниди. Кучаниб боши томондаги пиёлани қўлига олди ва болага узатди.

— Сув ичасизми, ё чойми?

Чол қўли билан кўча томонни кўрсатди. Бола чопқиллаб кетди. У ариқдан бир пиёла сув олиб кириб, чолнинг қалтироқ қўлларига тутқазди. Чол сувни бир ҳўплаб чуқур нафас олди ва "худога шукр", деб қўйди. Бир қултум сув унга забон ато этди. Қотиб қолган тили юмшаб, шукур келтирди. Энтикиб-энтикиб нафас оларкан, пиёладаги сувга сўзсиз тикилди. Бир кўтаришда пиёлани бўшатди. Бола пиёлани қўлига оларкан, "янами" деб сўради.

Чол:

— Майли, — деди. Бола яна сув олиб келди. У бу сафар ичмади. Ёнбошига қўйиб қўйди. Сувга тикилиб туриб боланинг жингалак сочидан силади ва секин:

— Раҳмат, болам! — деди.

Бола чолнинг гапини уқмади. Кўчага қараб чопди. Чол унинг югуришига қулоқ солиб туриб, ўзининг ёшлигидаги оёқ товушларини эшитгандек бўлди.

ДАРЁДИЛ ШОИР

Ҳусан Эшмуродовнинг "Қўнғиротнинг қўшиғи" шеърлар тўплами 1991 йилда "Насаф" нашриётида чоп этилган. Китобдаги чанқовузу дўмбиранинг чертимларига ўхшаган овоз, бахшиларнинг айтимларига ҳамоҳанг мазмун кўпчиликнинг эътиборини тортди.

Ҳаёт улоғидан бир зот айирдим,
Орзудан тўқилган қанот айирдим.
Фақат яхшиларга қўштақим бўлиб,
Ўзим ният қилган мурод айирдим.

Ҳусан Эшмурод ана шундай яхши ният, эзгу мурод билан яшади, ижод қилди. Шоирнинг кўп шеърлари матбуотда чоп этилди. У тараннум этган оҳанг шеърият мухлисларининг юрагидан жой олди, ёдида қолди.

Шоир ҳаёт бўлганида айни кунларда 60 ёшга тўларди. Шу муносабат билан Деҳқонободда хотира кечаси бўлаётир. Ҳусан Эшмуроднинг дафтарларда қолган шеърларини ўғли — Олий Мажлис қонунчилик палатаси депутати Арслон Эшмуродов тўплаб, нашрга тайёрлади. "Садоқатнинг сурати" номли сайланма шеърлар китобини чоп этди.

Тоғларга тикилиб,
туйгим келади,
Кўксига бошимни қўйгим келади.
Мен ҳар гал меҳрга
дард қолганимда,
Ўғлимни отам деб суйгим келади.

Қашқадарё шевасида "дард қолмоқ" сўзи "зор бўлмоқ", "иложсиз, муҳтож бўлиб қолмоқ" маъносида ишлатилади. Отанинг бундай ҳолати, фарзандга меҳри, орзу-умидлари ва ғурури халқона, жайдари сўзлар воситасида моҳирона ифодаланган.

"Қўнғиротнинг ўтови", "Кўпкарида", "Қўнғир отни тусадим", "Қўнғиротнинг қўшиғи", "Дил нидоси", "Интизорлик", "Йиғлайман" шеърларида халқимиз кундалик турмушидаги деталлар, урф-одатлар, маданий-тарихий ёдгорликлар қаламга олинади. Миллат тарихининг теранлиги, ватан улуғворлиги тасвирланади.

"Бахтим, асов отдек бунча бўлма шор", "Чироқнинг ҳам пилигига ёғ керак", "Терак тепасида тилларанг балдоқ", "Уйимнинг тўрида осиғлиқ бир нон" сатрларини ўқиганимизда қишлоқларда яшаётган кекса ота-оналаримизнинг сўзларини эшитгандай, уларнинг дийдорини кўргандай бўламиз.

"Интизорлик" шеъри кўклам палласида болалигимизда ўйнаган ўйинларимизни, қадимий миллий таомларимизни ёдга солади.

Болболтака, кес-кес, чиллик,
дурра, ҳалак бир ёнда,
Туя тўппон, талқон, қурмоч,
сут, сумалак бир ёнда,
От йилида отдай ўйнаб турган
тилак бир ёнда,
Дўмбиранинг чертимларин
чертган қўлим интизор,
Янгиланиш ёғдусида
босган йўлим интизор.

Ҳусан Эшмурод шеърларида дарё образи воситасида инсоннинг турли хил руҳий ҳолатларини тасвирлашга интилади. "Менинг юрагимдан дарёлар ўтар", "Дарёдай қалбимда ҳоким тошқинлик", "Аммо дарё учун харсанг писандмас" каби сатрлар айни дамда инсоннинг дарёдек меҳрини ҳам ифодалайди. Зеро, Ҳусан Эшмуроднинг ўзи дарёдил инсон эди. "Шоирнинг тақдири" шеърида "дарё" сўзи яна бир бошқача рангда жилоланади.

Елнинг назарига тушибди шоир,
Элнинг назарига тушибди шоир.
Дарё тўғрисида кўркам шеър битиб,
Селнинг назарига тушибди шоир.

Бу тўртликда дарё сўзи халқ, миллат, ватан маъноларини ҳам ифодалайди.

Ўз ота юртини, она халқини улуғлаган шоирнинг хотираси ҳамиша ёдимизда сақланади.

Рустам МУСУРМОН

Бадиа

ВАТАН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Чақмоқ нам ҳавони кесган кечада, қуюн қум заррасин кўтарган лаҳза, отам оқ отида ғамгин келадир. Адирлар сўнгги йўқ туман ичида, осмон ҳам булутдан узоқлаб борар, бир томчи нур истаб кетаверар йўл. Қирларда қиқирлаб чопган қизғалдоқ, бир қайсар шоир бўлиб кўринар. Тупроқда қолдирган изларим эслаб, ҳар гардин кўзига айлар тўтиё. Юлдузлар саноғидан адашиб кетар, қоришиб кетади ҳар нега кўнгил.

Отам жамалаксоч толлар тагида Шамолдан кутади қандайдир хабар. Қандайдир илинжсиз ёмғирлар келар, қандайдир юраксиз эсар шамоллар. Биламан, ўша тун ухламай отам қизарган уфққа юрагин ёзар — Ватан — ҳаёт деб.

Деразам ортида увиллар бўрон. Куну тун бағримни доғлаб йиғлайман. Ҳушимда, тушимда ғамдийда онам "Қизим, ортингга қайт", деб чақирар. Мен ортга қайтмайман, қайта олмайман. Юракда энг буюк қайғу яшайди.

Дайдийман шаҳардан исмини излаб. Бевафо, бедаво, бераҳм Севги.

Мен уни қанчалар севаман! Она, ҳеч қачон унута олмайман уни.

Биламан, шафқатсиз далаю даштлар, кун сайин умрингиз ўғирлаб борар. Бағрингиз пахтанинг чаноқларидек сарғаяр, кутасиз... турналар қайтар... Сиз бахтли яшайсиз кимсасизликда Ватан — болам деб.

Сезмайман, қаҳратон, баҳори надур. Яшамоқ фаслида кун кўриб холос. Акам ҳам эслайди олис юрт кезиб. Қачондир ўн саккизга кирмаган бир қиз шеър ўқиб берганин ўлим ҳақида. Олмазорлар бузар тушларин ҳар кеч, ҳар куни гулларни севар синглим деб. Эслайди, номус деб бахтдан кечганим, орни деб ҳар лаҳза яшашим мағрур. У фақат билмайди, ўйлайди ҳануз, "Синглим ҳозир ҳам ўжармикин" деб? Мактублар ёзади тўхтамай сира Ватан қайда деб?

Титрайман, ёлғиздан-ёлғиз шаҳарга, сочимдан кўп балки хатоларим ҳам. Лек юрак алдамас, панд бермас менга. Дўст-ёрлар кечарлар бунчалар осон. У мени ҳаммадан яхши кўради. Қалбимни тушунар ўзимдан олдин. Менинг ўзимга ўхшамаган нурдийда синглим ўйлайди "Ватан — жигар" деб.

Бир илинж излайман совуқ шаҳардан, кўппаклар овози қалбимни тирнар. Фотимажон, сенинг лолазор қалбинг, мангулик қўшиғин куйлайди тинмай. Сал хомуш тортсам гар тушимга кириб кўзларим ёшини артиб йиғлайсан "Ватан — тупроқ" деб.

Қайси давраларнинг адибасиман, қайси саҳналардан топдим бахт, иқбол. Оғам Усмон Носир, сирдошим Пушкин мени асраб қолар изтироблардан.

Куйлайман, куйимдан шуҳратпарастлар гиналар ахтарар, ахтарар хато. Пайт пойлаб бир хасдек кўмарлар мени. Яна кўкараман, отам катта юрак билан ўстирган дейман. Яна қайта келсам дейман дунёга "Ватан нима?" деган саволни бермаслик учун.

Адиба УМИРОВА

ҲАЁТИМНИНГ ЗАРВАРАҒИ

Сукут ичра ўтирибман... Бебош хаёл,
Бир зумдаёқ қайларгадир олиб кетди...
Чирт этди-ю шамол узди, ним сарғайган
Китобимнинг зарварағин юлиб кетди...

Такрор-такрор ўқир эдим ўша байтни,
Кўкламимда униб чиққан майса эди.
Жимирлаган юлдузлардек нохуш шамол
Қани энди ўз ҳолимга қўйса эди.

Сукут ичра ўтирибман... Бебош хаёл,
Бир зумдаёқ қайларгадир олиб кетди...

Изтиробли муҳаббатим қалбга сиғмай,
Оймомонинг ёноғида қолиб кетди.

Не қилсам ҳам мен излаган варағим йўқ,
Гоҳо унсиз йиғига сир айтсам дейман.
Табиатга шундан ўзга сўроғим йўқ,
Аросатда кўнглим басир, қайтсам дейман.

Ахир ўша шамол узган битта варақ,
Қайноқ, жўшқин онларимдан гувоҳ эди.
Қувонч эди, орзу эди қор каби оқ,
Қалб қаъридан отилган ўт — бир оҳ эди.

Сукунатда ўтирибман... Бебош хаёл
Мангу эсга солиб келса зарварақни.
Китобимдан варақ узган нохуш шамол
Юлиб кетмай, олиб келса зарварақни.

Ҳусан ЭШМУРОД

УЛУҒ АДИБНИНГ СЎНГИ "АСАРИ"

Талант — худо берган улуғ неъмат. Лекин шу неъматни асрай олиш, ардоқлаш, ундан бошқаларни ҳам баҳраманд этишнинг ўзи бўладими? Бунинг учун кишида истеъдоддан ташқари ирода, қатъият, меҳнаткашлик фазилатлари ҳам мужассам бўлиши зарур.

Лев Толстой уйқуни хушламаган, тонг саҳарда ўрнидан туришга сираям эринмаган. Табиат қўйнида бўлиш, боғларни, далаларни айланиш унинг жони-дили эди.

Лев Николаевич жисмоний машқларни бажаришни яхши кўрар, тош кўтариш кундалик юмушига айланиб қолганди. Шахматда унча-мунча одамларни мот қила олгани кўпчиликка маълум. Қизиғи шундаки, ёши бир жойга бориб қолганида велосипед миниб юриш асосий машғулотларидан эди. "Агар мушакларимни ишсиз қолдирганимда аҳволим аллақачон ёмонлашган бўларди. Ана шу машғулотлар менга ширин уйқу, тетик кайфият бахш этади", дея эътироф этганди машҳур адиб.

Асарларида юксак инсоний туйғуларни бутун мураккаблиги билан тасвирлаган адиб оддий воқеалардан ҳам таъсирланиб кетадиган даражада нозик дидли киши бўлган. Буни салкам ўттиз йил ёвғон шўрва ичиб, гўшт истеъмол қилишдан воз кечиб яшаганидан ҳам англаш мумкин. Дарвоқе, уй ҳайвонларининг қассоблар томонидан сўйилиши унинг руҳиятига кучли таъсир этган.

Қанча бойликлар соҳиби бўлгани ҳолда оддий деҳқондек яшашни маъқул кўрган адиб қашшоқларга моддий жиҳатдан кўмак беришни бир зум ҳам унутмади. Охир-оқибат бойлигидан воз кечди.

Бир куни Толстой жаноблари қизи Татьянанинг эри М.Сухотинга бир нарса ҳадя қилгиси келиб қолиб, ўз қўли билан этик тикади ва уни куёвига совға сифатида тақдим этади. Куёв ўйлаб-нетиб ўтирмай этикни жавондаги Лев Толстой китоблари ёнига жойлаб, "Граф Л.Н.Толстойнинг сўнгги асари", деб ёзилган қоғозни этикка ёпиштириб қўяди.

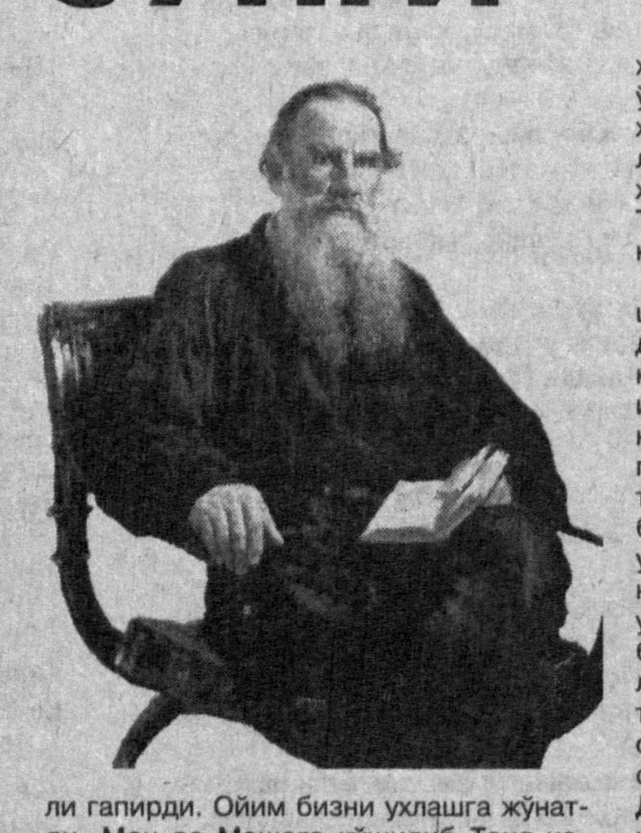

Машҳур кишиларнинг фарзандлари ҳам қайсидир жиҳатлари билан оталарига ўхшаб кетиши табиий. Лев Толстойнинг қизи Александра Львовна отасига тортганди. "Отам билан қалбимиз жуда яқин эди, очиқ гаплашардик, бир-биримизни англардик". Эҳтимол, шу сабабдан адиб 1910 йили 22 июнда ижодига меросхўрлик ҳуқуқини шу қизига бергандир. Феъл-атвори, дунёқараши ҳам отасига тортмаганда, балки минг азобда отасининг китобларини чоп этиб, тушган пулларга минг гектар ер харид қилиб, уларни деҳқонларга текинга бўлиб бермаган бўлармиди?

Александра Львовнанинг кейинги тақдири ҳам мақтайдиган даражада бўлмади. Ҳатто уни қамоққа ҳам олишди. Кейин эса... Луначарскийнинг кўмаги билан Японияга, у ёқдан Америка Қўшма Штатларига жўнаб кетди. Тақдир тақозоси билан хорижда бир умр ўз ватанини қўмсаб яшади. Ўз юртига қайтиш орзуси билан ҳаёт кечирди. Чикагода, Сан-Францискода иш ахтаравериб тинкаси қуриди, Россияда жуда бой-бадавлат кишининг қизи бўлгани ҳолда, Америкада камбағалликда умр кечирди. Лекин Александра Львовнанинг отасига меҳри чексиз эди. Отасининг феъл-атворини, кучли ҳамда заиф жиҳатларини беш қўлдай яхши билар эди. Шу боисдир, 1953 йили "Отам" деб номланган китоб ёзди. Бу асари Нью-Йоркда нашр қилинди.

Буюк шахсларнинг фарзандлари бир хил бўлавермас экан. Лев Толстойнинг Сергей деган ўғли бор эди. У отасининг қўлёзмаларига беписанд қарарди. Уларни улоқтириб юборган пайтлар ҳам бўлган. Қизи Александра Львовна эса, отасининг асарларини кўз қорачиғидек асрар, уларга алоҳида ҳурмат билан қарар эди.

Тўнғич қизи Татьяна Львовна Александра Львовнадан йигирма ёш катта эди. Уям отаси сингари кундалик тутишни яхши кўрарди. Кундаликларида отаси ва оиладаги бошқа фарзандлар, онаси нима ишлар билан машғул бўлганини кунма-кун ёзиб боришдан эринмасди. Бунинг устига, расм чизишни хуш кўрарди. У кундаликларида отаси ҳақида қуйидагиларни ёзган: "Дадам, ойим ва Таня холам яхши яшашни ким қандай тушуниши, инсоннинг олийжаноблигига бойлик келтирадиган зарар ҳақида мунозара бошлашди. Дадам жуда чиройли гапирди. Ойим бизни ухлашга жўнатди. Мен ва Машага қўшилиб Таня холам ҳам кета бошлаган эди, дадам йўлдан қайтарди. Биз яна чамаси бир соатча мунозарада қатнашдик. Умримизнинг асосий қисми Фифи Долгорукаяга ўхшаб ўтиб кетаяпти, аллақандай безаклар учун энг яхши ҳис-туйғуларимизни бой беряпмиз, деди дадам." Мен бу фикрга батамом қўшилишимни яширмадим. Бироқ яхши яшашни мен ҳам хоҳлашимни, масалан, янги кўйлак ёки шляпа ваъда қилишганда севинчдан сакраб кетишимни ҳам айтдим. "Ундай бўлса — деди дадам, — истаган кўйлакларингни кийиб юравер... Бироқ бошингга жойлашиб олган ҳавойи фикр эртами-кечми ўз ишини қилади".

Жуда кўп нарсаларни сўраб олишим керак эди-ю, кўз ёшларим гапиришга йўл бермади."

Беназир адибнинг қанчалик доно ва одамохун бўлганини юқоридаги фикрлар тасдиқлаб турибди.

Ўғиллардан кўра қизлар отага меҳрибон бўлишади, дейишади. Татьяна Львовна ҳам отаси ҳақида гапирганида жуда ийиб кетади. Отасининг хатти-ҳаракатлари, ўзига хос феъл-атвори таъсирида улғайиб, отаси сингари гўзал характер эгаси бўлиб етишади. Мана, унинг ёзганлари: "Ҳаётимдаги бирдан-бир мададкорим, дардларимга малҳамим биргина дадам. Мен у кишига озгина қувонч бахш этолмаётганимдан жуда-жуда қийналаяпман.

Бир кун келиб дадам оламдан ўтади, деган фикр мени жуда қийнайди. Диний тушунчам, ақл-идрок, мантиқий мушоҳадамга таяниб, бу заруратни тушуниб етишга ҳаракат қиламан. Бу унча қўрқинчли эмас, нохуш бўлгани билан табиий бир ҳол, деб ўзимни овутаман. Мени қийноққа солаётган ва айни пайтда, қувонтираётган нарса дадамнинг мен ҳақимда жуда яхши фикрдалиги. Мени овози бор, ёзиш, расм солиш қобилиятига эга, деб ўйлайди".

Татьяна Львовна буюк инсоннинг қизи эканлигини яхши билар, шунга муносиб бўлишга интиларди. Ўзи учун отасининг ишончини қозонишдан улуғ бахт йўқ, деб ҳисобларди. Шу сабабли бўлса керак, кундаликларида: "Мен ойимга узундан-узоқ мактуб ёзиб, оилада ўз ҳукмини ўтказишга уринишининг бефойда эканини ётиғи билан тушунтиришга ҳаракат қилдим".

Ҳа, Толстойнинг қизлари кўп жиҳатдан онасига эмас, балки отасига — жуда бой бўла туриб, лекин камбағалликка интилган отасига тортган эди.

Умуман, улуғ инсонларнинг шахсий ҳаёти, оилавий можаролари, айниқса, ўзи севган аёли билан қурган турмуши ҳақидаги тафсилотлар нечоғли қизиқарли бўлмасин, айни пайтда, кўнгилсиз ҳодисаларга ҳам бойлиги сир эмас. Буни Толстой умрининг ношод ва хушнуд кунлари мисолида ҳам кўриш мумкин.

Лев Толстойни рафиқаси жуда кеч тушунди. "Отангизнинг бошига мен етдим", деганди у адиб ўлими олдидан қизларига. Иккала қиз ҳам нима дейишларини билмай оналари бошида юм-юм йиғлашади, чунки у ҳақ гапни айтган эди. Оталарини кўз очирмайдиган танқидлари, хархаша-ю машмашалари билан оналари адойи-тамом қилганини улар яхши билишарди. Бир қарашда ҳеч нимадан кам-кўстлари йўқ Толстой ва унинг рафиқаси бахтли эдилар. Толстой барча замонларнинг энг машҳур адибларидан бири эди. Шон-шуҳратдан ташқари, улар катта мол-мулкка ҳам эга, серфарзанд бўлишган. Аслида битта оила учун бундан ортиқ нима керак? Дастлаб улар шу қадар бахтиёр яшашардики, кўланка ташлайдиган нарсанинг ўзи йўқдай эди.

Охир-оқибат нима бўлди?

Дейл Карнеги айб Толстойнинг хотини Софья Андреевнада деб билади: "Софья Андреевна дабдабаю ҳашаматга жуда ўч, Толстой эса зеб-зийнатларни кўрарга кўзи йўқ эди. Софья Андреевна шон-шуҳрат, мартаба истаги билан куйиб-ёнар, Толстой учун буларнинг сариқ чақалик аҳамияти йўқ эди. Софья Андреевна пул, мол-давлат ортидан қувар, Толстой эса даҳоликни, хусусий мулкка эга бўлишни гуноҳ, деб биларди.Ноширларга асарларини қалам ҳақисиз нашр этиш ҳуқуқини бергани учун хотини уни тинимсиз қарғар, жанжаллашар, эрининг китоблари учун ҳақ талаб қиларди.

Толстой эътироз билдирса, жазавага тушиб ўзини ер ташлар, бу кунимдан ўлганим яхши, деб заҳар ичмоқчи ёки ўзини қудуққа ташламоқчи бўларди".

Бундай дийдиёлар охир-оқибат Толстойларнинг оила қўрғонини нуратди. Улар бир-биридан безиб қолишди. Айниқса, Лев Толстой хотинидан қутилиш учун дунёнинг нариги четига қочишга тайёр эди. Шундай бўлди ҳам. Охири боши оққан тарафга жўнаб кетди. 1910 йилнинг қаҳратон қиш кунларининг бирида буюк адиб бош олиб кетаётиб йўлда — темир йўл бекатида зотилжамга чалинди ва ҳаёт билан хайрхўшлашди. Умрининг сўнгги дамларида: "Хотинимни ёнимга киритманглар!", деб тайинлайди у.

Аслини олганда, Лев Николаевич ёшлигида жуда кўп қизларни юрак-юракдан севиб қолганди. Бу ҳақда унинг ўзи шундай ёзган: "Болалигимда Сонечка Колошинага ошиқу беқарор бўлгандим. Кейинроқ Зинаида Молостовага ишқим тушди. Бу муҳаббат жисму жонимни қамраб олганди. Ҳойнаҳой Зинаида бу ҳақда ҳеч нима билмаган. Йиллар ўтиб, станцадаги казак аёл ўзига ром этди. Вақт ўтиб буни "Казаклар" номли қиссамда тасвирлаганман. Сўнг киборлар доирасининг гули бўлган Шерватова-Уварова ақлу ҳушимни ўғирлади. У ҳам севгимдан бехабар эди. Мен ҳамиша тортинчоқ бўлганман. Бора-бора ҳақиқий, асл муҳаббат ҳам насиб этди. Севгим соҳибаси Валерия Арсенева эди. Уйланишимга бир баҳя қолди. "Оилавий бахт"ни ўқигандирсиз. Унга ёзган ишқий мактубларни жамласак катта бир боғлам бўлади".

Аммо, охир-оқибат у севмаган қизга уйланиб, умргузаронлик қилди, бу улуғ адибни оилавий ҳаётда кўп азоблади. Дейл Карнеги Толстойнинг оилавий фожеасида унинг аёли Софья Андреевнани қоралайди. Яна бир тадқиқотчи Руслан Киреев бўлса, аслида, бош айбдор Лев Толстойнинг ўзи, деган фикрни зўр бериб илгари сурмоқчи бўлади.

Нима бўлганда ҳам, жанжаллар, келишмовчиликлар бутун бошли бир оила қасрини кунпая-кун қилгани рост.

Толстой улкан маҳорат соҳиби, шу билан бирга, ўта камтар инсон бўлган. 1908 йили редакцияга ёзган мактуби улуғ ёзувчининг шу хислатини яққол намоён қилади: "Бир воқеани эслайман. Бундан ўттиз беш йиллар муқаддам Пушкинга ҳайкал қўйилиши муносабати билан унинг таваллуд кунини нишонлаш арафасида муҳтарам Тургенев уйимга келиб, шу байрамда иштирок этишимни сўради. Тургенев мен учун қанчалик азиз ва қимматли бўлмасин, бунинг устига Пушкинни нечоғли улуғ шоир деб билмайин (ҳамон шундай деб биламан) мен анжуманда қатнашишдан бош тортдим. Аниқ сездим: Тургеневни ранжитдим. Аммо, ўшандаёқ бунақанги дабдабалар менга нотабиий туюларди... Энди келиб-келиб бу кун ўзимнинг бошимга тушган экан, бу ҳол менинг учун жуда азобли".

Адиб ўзининг 80 йиллик юбилейи ўтказилишига доир тадбирлар тўхтатилишини сўраб ёзмаган жойи, нуфузли одами қолмади. 1908 йил 28 августда унинг юбилейини ўтказиш учун Петербургда қўмита ташкил этилганди. Профессор Ковалевский раислигида тузилган бу қўмита улуғ адиб юбилейини нишонлашга тараддуд ишларини қизғин бошлаб юборади. Аммо бундан хафа бўлган Лев Толстой тадбирни тўхтатишни сўраб шу қўмитанинг аъзоси М.А.Стаховичга мактуб ёзади.

Ҳозирги пайтда баъзи ўртамиёна ёзувчи ёки шоирлар 50 ёки 60 ёшларини нишонлаш учун елиб-югуриб юришларини кўрганда Лев Толстойнинг юқоридаги хатти-ҳаракати ўта камтарликдек туюлиши ҳам мумкин. Лекин, нима бўлганда ҳам, у бундай дабдабалар билан оддий халқнинг кўзига балоқазодай кўриниб қолишдан ҳадиксираб, уялиб тургани рост.

Буюк ёзувчи ҳаётига дахлдор қуйидаги воқеанинг латифага айланиб кетгани ҳам унинг камтарлигидан далолат беради.

Йигирманчи асрнинг бошларида Москвада нашр этилаётган журналнинг раҳбари базм ташкил этади. Унда журнал ходимлари муҳаррирни роса мақташади. Базм қизигандан қизиб кетади.

Орадан бирор соат ўтгач, журнал муҳаррири қабулимга бирор киши келганми, деб суриштиради.

— Ҳеч ким йўқ, — дейди котиба. — Аммо пўстинга ўралиб олган бир чол сизни анчадан бери кутиб ўтирибди.

— Кутса кутаверсин, — дея муҳаррир даврадошлари билан кайфу сафони давом эттиради.

Яна бир соатлардан кейин кайфдан юзи қизарган муҳаррир қабулхонага чиқади-да... ранги оқариб кетади.

Қабулхонада Лев Толстой ўтирарди.

Жовли ХУШБОҚ

Андрей Вознесенский 1933 йили Москва шаҳрида туғилган. Отаси таниқли муҳандис бўлган. Шоир ўқувчилик пайтида ёзган шеърларини машҳур шоир Борис Пастернакка кўрсатишга журъат этади ва унинг самимий эътиборига сазовор бўлади.

А.Вознесенский сафдошлари Е.Евтушенко, Б.Аҳмадулина, Р.Рождественскийлар билан биргаликда шўровий сиёсат юкидан қадди дол бўлган шеъриятни инсоний дардларни куйлайдиган мардона поэзия юксаклигига кўтаришда улкан хизмат қилади.

А. Вознесенский шеър ва достонлар яратиш билангина чекланиб қолмай, насрда ҳам, хусусан, бадиа ва адабиётшуносликда баракали қалам тебратмоқда.

У ўзининг бетакрор шеърий овози билан бугунги кунда дунёдаги энг машҳур шоирлардан бири ҳисобланади.

Андрей ВОЗНЕСЕНСКИЙ

СЕН — БАХТ ТАРОНАСИ, МЕН — ҒАМ ОҲАНГИ

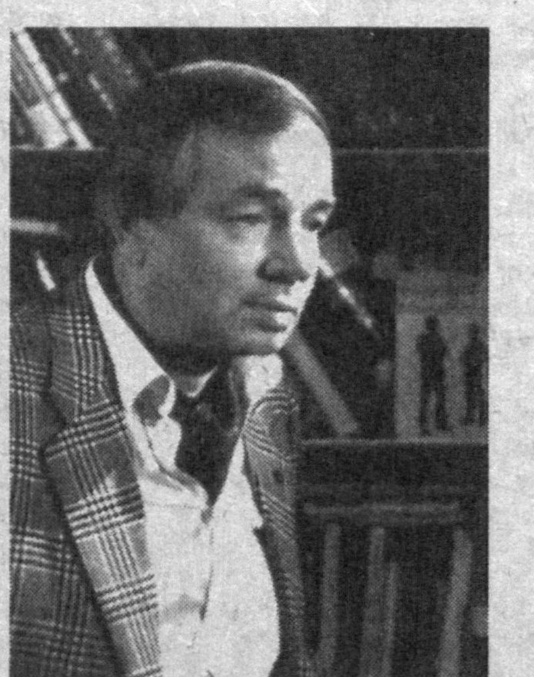

Сен яна нимани истайсан мендан?
Истиғнонг беадоқ, қовоғинг уюк.
Мен — ҳасрат оҳанги,
сен — қувонч куйи.
Тақдирим бир умр айроми сендан?

Номинг-ла қитъалар
ифорланди шан —
Титратди дунёни шеърим жаранги!
Сен — бахт таронаси,
мен — ғам оҳанги.
Сен яна нимани истайсан мендан?

"Фариштам" дединг сен —
покландим чиндан,
"Дадил бўлгин" дединг —
кучга тўлдим мен.
Дединг: "Биринчи бўл" —
даҳо бўлдим мен,
сен яна нимани истайсан мендан?

Онт ичдим — фидоман
то энг сўнгги дам,
умрим сўқмоқларин
сен кўмдинг қорга.
Шўх-шан садо эдим,
эврилдим зорга,
сен яна нимани истайсан мендан?

Қабрда ҳам сени алқарман ҳаргиз:
"Қўшилсин тупроққа
менинг бу жисмим.
Сен — самовий оҳанг,
мен — наво мискин,
майли, замин узра хиром эт менсиз".

Шу замон кўриндинг
рўй-рост, дафъатан,
қилдинг теваракка ҳорғин наззора.
Ва дединг: "Севаман.
Бошқа йўқ чорам.
Сен яна нимани истайсан мендан?"

* * *

Бу онни ёдда тут. Наъматакни ҳам.
Хотиранг мулкида нурли бир парча.
Мен сен-чун шоирман
ва мангу жазман.
Бошқа — ҳеч нарса.

Эсла бу лаҳзани токи умринг бор,
орадан минг йиллар ҳатто кечарса.
Кифтинг тирнар шунда
наъматак такрор...
Бошқа — ҳеч нарса.

ТУШ

Биз қайта кўришдик.
Киприкда намлар,
ҳижрон изимизга термилди зор-зор.
Ва биз ишқ-севгидан ичдик қасамлар,
бироқ танимадинг сен мени зинҳор.

Остонангта таклиф этдинг беҳадик,
пойимда айланиб-ўргилдинг минг бор.
Бизлар бирга-бирга узоқ яшадик,
бироқ танимадинг сен мени зинҳор!

* * *

Касалхона шанбалик қилар,
ҳамширалар ҳовлида ғужғон.
Эманларнинг шохига илар
оқ бинтларни қизлар шўх-хандон.

Тарқаб кетар уларнинг бари!
Эманларнинг тушида аммо —
ҳамон йоднинг аччиқ ифори
ва турфа ноз, турфа таманно.

МИХАЙЛОВСК ОСМОНИДАГИ ЮЛДУЗ

Шоир бурмас тубанликка юз,
мукофот деб ёнмас у тақир.
Самоларда чақнаган юлдуз
Тақинчоққа муҳтожмас, ахир.

Тош-ла уриб бўлмас юлдузни,
ололмайди унвон нишонга.
Доим хоксор туяди ўзни
пешвоз чиқиб у шуҳрат-шонга.

Муҳим эмас на кулфат, на бахт,
юксак руҳ ҳеч кўрмайди зарар.
Аммо завол топгусидир тахт,
шоир ундан юз бурса агар.

ҚИССА

"Хайр" демоқ учун
киприк қоқмайсан,
изимдан чиқасан илк саҳар пайти.
Сен мени ҳеч қачон унутолмайсан.
Мен сени ҳеч қачон
кўрмайман қайтиб.

Мунгли нигоҳингдан
кўзим олмайман:
"Оҳ, худойим! — деяман
зоримни айтиб. —
Мен сени ҳеч қачон унутолмайман.
Сен мени ҳеч қачон
кўрмайсан қайтиб".

Зангори сувларни —
сирли мавжланган,
сайр қилганимиз — кўрфазни дайдиб
мен энди ҳеч қачон унутолмайман,
мен энди ҳеч қачон
кўрмайман қайтиб.

Ғамгин шабадада титрайди бесас,
умидсиз қарағат кўзин қорайтиб.
Қайтмоқлик — яхшилик аломатимас,
мен сени ҳеч қачон
кўрмайман қайтиб.

Қайта яшамоқлик насиб этса гар,
таъкид айлагандек
Ҳофизнинг байти —
бизни кутгай яна фироқ муқаррар,
мен сени ҳеч қачон
кўрмайман қайтиб.

Айро дилларимиз низоси мубҳам
қиёс айлаганда бамисли учқун —
ҳажр оташи-ла — кўринган уфқда
фано даштидаги икки қалб учун.

Юксак фалакларга бир вола билан
ўрлар гирён юрак видоси — қайди:
"Мен сени ҳеч қачон унутолмайман.
Мен сени ҳеч қачон
кўрмайман қайтиб".

САМБИТ

Қишлоқ эпкинлари суқулиб аён,
мудроқ бозорларда кўтарар сурон!

Самбит шохчалари баҳорга пешкаш —
уй тўрин забт этар яшил суронкаш!

Бодринг пўсти тарар кўклам ифорин,
бамисли муз дарзи — мовий узори.

Аёллар қалбида ниш урар эртак,
кирар тушларига қишлоқи эркак...

Самбит куртаклари ёққан туғён бу.
Учинчи қисмда ушалар орзу...

Филм икки қисмли бўлса, неттаймиз?
Тошкент настаринин харид эттаймиз.

* * *

Унутаман сенинг қошингда ғамни,
ҳар бир ҳаракатда зуккосан чунон.
Бармоғингта туфлаб ўчирдинг шамни,
худди капалакни тутганингсимон.

* * *

Шоир бўлмагин сен, бироқ бу шуур
қўзғайди қалбингда исён муқаррар,
тушун, қандоқ чидаш мумкин даста нур
эшикка қисилиб инграса агар!

ҚЎШИҚ

Тинглар сангдил аср ҳам...
Юракдан теран жўшиб,
ўзга фикрли одам
куйлар ажиб бир қўшиқ.

Ўлтирар у роялга
кўр машшоқ каби моҳир,
куй бахш этар ҳаётга
бармоқлари-ла соҳир.

Куйлар у қишлоқларни —
сувлар остида қолган
ва маҳв бўлган боғларни —
одамлар қирон солган.

Қўшиқда — мажҳул замон,
зорлар бордир очундан;
туяр кимки бағри қон
илоҳий таскин ундан.

Ўзга фикрли одам
ҳеч нарсани тузатмас.
Лекин тинглаб тошлар ҳам,
энтикиб олар нафас.

Мирпўлат МИРЗО таржималари

МУТАНОСИБЛИК ФАЛСАФАСИ

Ҳурматли олимимиз Ғулом Каримнинг "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасида эълон қилинган "Жеймс Жойс ўзбек тилида" мақоласини ўқиш, ирландиялик адибнинг "Навқирон санъаткорнинг сийрати" романини ("Жаҳон адабиёти", 2007 йил, 3-4-сонлар) мутолаа қилиш жараёнида айрим фикрлар туғилди. Шунингдек, Ж.Жойснинг бу романи ўзбек ўқувчисига нима беради, онгимизда қандай из қолдиради? Ёзувчининг асарига сингдирган дунёқараши биз учун янгиликми ёки билганларимизни ёдимизга қайта соладими, деган саволлар ҳам пайдо бўлди.

Роман қаҳрамони ўсмир Стивен Дедалус қиёфасида ёзувчи санъаткор шахсининг шаклланиш жараёнини акс эттиради. Стивен ўқиш ва ёзишни ўргангач, маълум фанларни ўзлаштиради, руҳоний бўлиш учун динни ва дин билан боғлиқ фалсафани чуқур ўрганишга киришади. Аммо бу билимлар орқали ўзи эришиши мумкин бўлган натижа уни қаноатлантиришига кўзи етмайди. Негаки, унинг қалби на фанга, на динга рағбат кўрсатади, балки фақат санъат иштиёқида туғён уради.

Мутафаккир бобомиз Жалолиддин Румийнинг "Ичиндаги ичиндадир" асарида шундай гап бор: "Чунончи, одам парда орқасида туриб гапирса, бошқалар гапнинг эгаси парда, деб ўйлайди. Унинг борйўғи рўмол эканлигини билмайди. Қачонки, одам парда орқасидан чиққанда, парданинг бир тўсиқ бўлганлигини тушунади". Шу маънода, Жойснинг ушбу романи ҳам бир тўсиқдир, тўсиқ-роман ортида эса Жеймс Жойснинг ўзи турибди. У инсон қалбини, руҳиятини таҳлил қилиб, муайян хулосаларини ўз қаҳрамонлари ҳаёти билан исботламоқчи бўлади. Фандан кўра санъатни афзал деб билган индивиднинг ахлоқий мавқеи ва ҳолати ўзига хослигини кўрсатади. Стивеннинг дўсти Дейвин ўзини миллатпарвар деб ўйлайди ва ўзининг онгли фаолиятини миллати, ватани ва динга хизмат қилишдан иборат, деб тушунади. Стивен эса мавжуд қолипларни тан олмайди. Дейвиннинг дунёқараши синфийлик доирасида шаклланган бўлиб, ўз синфига хизмат қилса, Стивеннинг дунёқараши нисбийликка, умуинсонийликка мойилигини ёзувчи маҳорат билан чизади.

Санъаткор синфий бўлолмайди. Синфлар пайдо бўлади ва вақти келиб барҳам топади. Нисбийлик эса абадийдир. Стивен фанат эмас, Дейвин фанат. У Ирландияни жон-дили билан севади ва ирланд манфаатини ҳамма нарсадан устун қўяди. Стивен эса ватанини дўстидан кам севмайди, фақат ботиний мулоҳазаларини очиқ ифода этмайди, холос. Стивен учун дунё ва бу дунёда яшаётганлар, қайси миллат вакили эканлигидан қатъи назар, инсон ва унинг тақдири, яратган эгам олдидаги бурч ва масъулияти муҳимдир. Стивен отасининг насиҳатларини бот-бот эслайди ва уларга амал қилишга уринади. Ёзувчи асарда ота ва бола образи орқали ҳали-ҳануз мавжуд авлодлар ўртасидаги муносабатларга урғу беради. Дарвоқе, Жойс даврида Ғарбдаги кўпгина мактабларнинг пештоқида: "Агар отангиз билан муносабатингиз уйғун бўлмаса, орқага қайтинг!", яъни бу ҳолда сизни ўқишга қабул қилмаймиз, деган шиор бўлган.

Жойс учун ота ўтмиш, ўғил эса келажак тимсоли. Ўтмиш тажрибасига эга ота, аслида, барча оталарнинг вакилидир. Тажрибага таяниб иш кўрмоқ, отани ҳурмат қилмоқ, айтганларига амал қилмоқ бола дунёқарашининг шаклланишига катта туртки беради, яхши ота болани қийин-қистовга олмайди, балки уни мулоҳаза юритишга ундайди. Бола ҳамиша танлов ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади. Стивен олимликни ёки руҳонийликни ихтиёр этадими, барибир, ота учун яхши ўғил бўлса бас! Жойс романида барча бадиий таҳлилларини бир нуқтага йиғиб, инсоннинг моҳияти ақлда демоқчи бўлади ва ўз замонасининг етакчи маслаги — экзистенциализмга содиқ қолади. Экзистенциализм асосчилари фанни философияга қарама-қарши қўйишган. Яъни улар қадимда фан философиянинг "йўл-йўриғи" билан иш кўрган бўлса, эндиликда философия "фаннинг йўл-йўриғи"га асосланиб фикр юритади, дейишади. Философиянинг предмети "борлиқ"дан иборат, фаннинг предмети "мавжудот" — эмпирик оламга тааллуқли барча нарсалар, деб тушунади. Эмпирик олам — тажрибага асос бўлувчи ва билишга ҳиссий урғу берувчи нарсалардир. Инсондаги "мен"ликнинг, шахснинг руҳий камолотга эришиш йўлида йўқ бўлиб — борлиқ билан бирлашиб кетишини илгари сурувчи экзистенциализм ғояси суфийзмдаги айрим қарашларга жуда яқин келади. Шунинг учун ҳам Ғ.Карим ёзади: "...унинг асарларида буюк Шарқ адиблари ижодий методлари ва санъаткорлик маҳоратларига ўхшаш жиҳатлар мавжуд". Жойс Стивен онгидаги ўзгаришларни тасвирлар экан, айнан мана шу йўлдан боради. Гўзаллик ҳаётнинг ўзида, ундан завқланиш, экстаз ҳолатга тушиш, ижод қилиш учун ҳамма нарса бор, яъни "рўй берган ёки рўй бериши мумкин бўлган сон-саноқсиз хаёлий тасодифлар" (Жойс) мавжуд. Гўзаллик — фалсафа учун фантазия манбаи, фан учун тажриба майдони, санъаткор учун эса айнан ҳаётнинг ўзгинасидир.

Жамиятдаги зиддиятлар инсон руҳиятига, албатта, таъсир қилади, инсон уларга қарши туради ёки уларни ёқлайди. Стивен эса ўзини бу зиддиятлардан олиб қочмоқчи бўлади, аммо у чорасиз. "Ирландия ўз болаларини ейдиган қари чўчқа", дея Стивен зўравонликни қоралайди.

Акс садо

Ҳақиқий санъаткор — севувчидир. Унинг қўлида тиғ эмас, қалам бўлади. Ҳаёт мукаммал санъатдир. Санъаткорнинг вазифаси ҳаётни гўзаллаштириш, завқ олиш ва завқлантириш. Жойснинг дунёқараши мана шундай. "Навқирон санъаткорнинг сийрати" романида Жеймс Жойс қаҳрамонлари аҳамиятсизликнинг аҳамиятини, маъносизликдаги маънони излайди. Биз эса, борлиқда абсурд тушунча йўқлигини, кечаги абсурд бугунги реалликка айланганлигини, бугунги абсурд эса эртанги реаллик эканлигини ҳиссий билиш орқали ақл кўзгусида кўриб турамиз. Китобхон ушбу романни ўқиш жараёнида инсон руҳиятини яна бир карра кашф этади.

Ёзиш услуби билан "онг оқими"га мансуб бўлган Ж.Жойс Шарқ оламига руҳан яқин ёзувчидир. Чунки экзистенциализм ғоялари билан суфийзм ғоялари бир-бирини инкор этмайдиган гуманизмдир. Чунончи, **"Мавжудлик олдин, моҳият эса кейин келади"**, дейди даниялик философ, экзистенциализм асосчиси Сюрен Керкегор.

Дарҳақиқат, ҳар қандай ёзувчи ўз асарининг яратувчисидир. Бу "яратувчини" яратган борлиқ мавжуддир. Яратувчи мана шу борлиқ ичидадир. Борлиқ ўз ичида кечган воқеалар моҳиятини юзага чиқаради. Моҳият эса олдиндан инсонга эмас, Оллоҳгагина маълумдир. Бу суфийзм таълимотига тегишли ғоя. "Навқирон санъаткорнинг сийрати" романида Ж.Жойс зоҳиран ва ботинан мана шундай қарашларини ифода этган, десак хато бўлмас.

Шукур СОДИҚ

Бошланиши биринчи бетда.

ТОМОШАБИН ИШОНЧИ

Шаҳар марказида жойлашган "Нурхон" кинотеатрида санъат кунларининг тантанали очилиш маросими бўлди. Унда вилоят аҳолиси ҳамда талаба ёшлар йиғилдилар. Хонанда Инди ўз қўшиқлари билан томошабинларга байрамона кайфият улашди. Ижодий мулоқотдан сўнг "Телба" филми намойиш этилди. Филм тугагандан сўнг ёш йигит-қизлар филм ижодкорларини ўраб олиб, самимиятга йўғрилган миннатдорликларини изҳор этиб, санъаткорлар билан эсдалик учун суратларга тушиб, улардан дастхатлар олдилар. Ўша дамда Зулфия исмли бир талаба қизнинг ҳаяжонга тўла таассуротини эшитиб қолдим: "Мана ишласа бўлар экан-ку! Бизга шундай филмлар керак. Айрим филмлар, мисол учун "Бойвачча" маданиятсизликдан бошқа ҳеч нарса эмас. "Телба"да ижтимоий муаммолардан ташқари, ота-онага ҳурмат ҳам акс этган. Айниқса, Алишер Узоқов билан Дилноза Кубаеванинг ижролари менга ёқди." Бу бир оддий томошабиннинг фикри, албатта. Лекин мана шу уч-тўрт оғиз жумлада юзлаб ёшларнинг хайрихоҳлигини сезиш мумкин.

Куннинг иккинчи ярмида киноижодкорлар Марғилон шаҳридаги Маъмуржон Узоқов номидаги маданият ва истироҳат боғида шаҳар аҳолиси билан учрашдилар. Хиёбон оралаб кетар экансиз, улуғ сиймоларнинг ҳайкалларига дуч келасиз... Маъмуржон Узоқов, Юсуфжон қизиқ, Тамарахоним, Мукаррамахоним, Гавҳархоним... Алишер бобоси Маъмуржон Узоқов бюстидаги сезилар-сезилмас губорларни дастрўмоли билан авайлаганча артатуриб қўлидаги гулларини унга қўйди. Бошқа меҳмонлар ҳам бирин-кетин ўз гулларини ўлмас ҳофизга туҳфа этишди. Бюстга айланган Бобо ва энди атак-чечак қилиб санъат дунёсига кириб келаётган унинг навқирон наслига термула туриб, Шуҳрат Аббосов "Маҳаллада дув-дув гап" филмининг суратга олиниши билан боғлиқ хотираларни эсладилар. Мукаррамахоним ҳам гап ўзлари ҳақида кетаётганини сезгандек суратдан ним табассум билан мўралаб турардилар...

Алишер Узоқов ҳамюртларига ўзининг театрлаштирилган мусиқали томошаларида ийраб намойиш этди. Ўша куни унинг ўзи ҳам тадбирнинг ҳақиқий қаҳрамонига айланаман деб кутмаган бўлса керак. Негаки, мухлисаларининг қуршовидан чиқиш ёш актёрга қийин кечди. Аюб Шаҳобиддинов — бу ўйчан йигит ўзини ҳар қанча оммавий шовқин-суронлардан асрашга ҳаракат қилмасин, барибир томошабиннинг бедор олқишлари уни ҳам тинч қўймади. Шуҳрат Аббосов Риштондаги кулолчилик музейи — эртаклар шаҳарчасига кириши билан "Эҳҳе, халқ даҳоси нақадар буюк!" дея ўз ҳайратини яширолмади. Ҳунарманд-у чеварларнинг ҳар бир ишини синчковлик билан кузатаётганда, Жаҳонгир аканинг "Устоз, қаранг!" деган чақириғи Шуҳрат аканинг диққатини бўлди. Шогирди қўлидаги китобни кўриши билан "О, Пэнсон-ку! Бу ерда нима қиляпти?" деб хитоб қилди устоз. Машҳур фотографнинг архиви асосида Файзулла Хўжаев нашрга тайёрлаган юртимизнинг яқин ўтмишидан ҳикоя қилувчи тарихий суратларга бой китобни қўлига олди. Икки кинорежиссёр суратларда акс этган ҳар бир қиёфани, ундаги табассумдан тортиб ажинларгача "Ана ўзбек қиёфаси, мана нигоҳ! Вой, мана бу қизнинг хуркак кўзларига қаранг! Мана сизга табиийлик. Буни атайин тушириш ёки ўйнашнинг илоши йўқ," дея ўзаро муҳокама қилиб кетишди. Ҳар ким ўз эҳтиёжи ёнида деганларидек, миллий либослар осиғлиқ ички хоналардан бирининг тадбир маликаларига айланган хонимлар — Раъно Шодиева ва Гулчеҳра Эшонкуловалар модалар уйига айлантириб юборишди. Ражаб Адашев эса ял ёниб зар тўн кийган фарғоналик йигитлар даврасида суратга тушиш билан овора. Сўрида Пўлат Саидқосимов, Санъат Девонов ва Турди Нодировлар уста кулол билан гурунглашиб ўтиришди. Лутфулла ва Гулчеҳра Саъдуллаевалар мухлислар саволига жавоб бериш билан банд. Санъат ёлғизликни севади ақидасига амал қилибми, билмадим, Аюб Шаҳобиддинов ҳунармандларнинг санъатини ёлғиз кузатиб юрди.

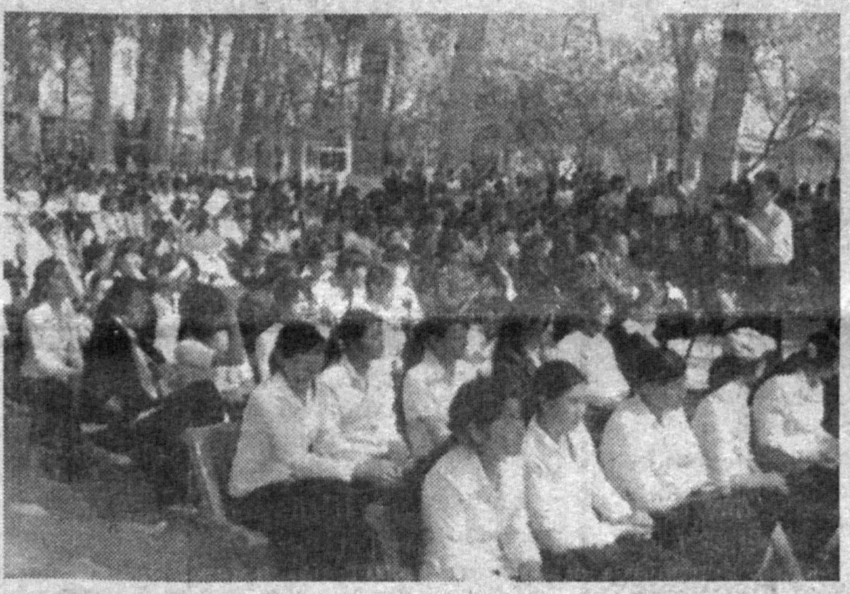

Марғилон шаҳридаги 1-Меҳрибонлик уйи тарбияланувчилари билан ижодий учрашув, айниқса, ўзгача бўлди. Аввалида, мени бир нарса ажаблантирди. Бу ердаги болажонлар кино юлдузлари билан эмас, гўёки ўз қадрдонлари билан дийдорлашгандек эди. Ҳатто гўзал актрисаларимиз ўзларининг "юлдуз" эканликларини бироз унутгандек бўлдилар, назаримда. Гулчеҳра опанинг гапидан билдимки, киноижодкорлар илгари ҳам бу ерга келишган экан. Самимий меҳмондорчиликдан шуни сезса бўладики, улар актриса Гулчеҳра Эшонкуловани ўз опаларидек қабул қилишди. Актёр ва актрисаларимиз бу ерда ўзларини ниҳоятда эркин ҳис қилиб Индининг қўшиқларига рақсга тушдилар. Ёдгор Саъдиев ўз сўзида улар ҳеч қачон ёлғиз эмаслигини, актёрлар ҳамиша улар билан бирга эканлигини таъкидлади. Қолаверса, "Катта ойи" бадиий филми ҳам мана шу даргоҳда олинган экан. Тадбир сўнгида бир неча болажонларни туғилган кунлари билан табриклаб, "Ўзбеккино" Миллий агентлигининг совғаларини топширишди.

Ижодий сафарнинг сўнгги кунида санъаткорлар Учкўприк туманидаги "Киновидео" масъулияти чекланган жамиятга қарашли 400 ўринга мосланган, янгида таъмирдан чиққан "Нурафшон" кинотеатрида бўлдилар. Куннинг иккинчи ярмида Қўқон шаҳар ҳокимлигида шаҳар ҳокими Ҳаётхон Каримов ҳамда шаҳар фаоллари билан учрашув бўлди. Шаҳар ҳокими "Ҳар қандай мамлакат тараққиётининг замирида маънавият ётади," дея киночиларга ўз эҳтиромини изҳор этиб, эсдалик совғаларини топширди. Меҳмонлар номидан Шуҳрат Аббосов миннатдорлик билдириб шундай деди: "Биз баъзан ўз дунёмизга сингиб халқни унутамиз. Шунинг учун бу учрашувлардан ҳам мамнун бўламиз, ҳам хижолат чекамиз. Халқнинг меҳр-муҳаббати бизга елкамиздаги юкнинг масъулиятини яна бир бор эслатди."

Дарвоқе, эътиборимни зиёратгоҳ жойлардан бирининг ҳовлисида жойлашган чархпалакни ўзича айлантиришга уринаётган тўрт ёшлар атрофидаги кўйлакчан болакай тортди. У атрофдаги шовқин-суронларга, катталарнинг қийчувига умуман эътибор қилмасди. Ким-кимдан дастхат оляпти буларнинг қизиғи йўқ эди. Бутун диққати қандай қилиб бўлмасин инқиллаганча ўзидан катта чархпалакни ҳаракатга келтиришда... Билмадим, ўзбек киносининг эртасини ўзимча ўйлаганимда, негадир талотўпларга бепарво қараётган мана шу болакай билан санъатни қисмат деб, кино дунёсига кириб келаётган истеъдод ўртасида сирли уйғунликни кўргим келади...

И.ҚЎШШАЕВА

Ёш режиссёрларнинг «Дебют – 2008» II республика кўрик-фестивалида бир йўла 12 ижодкор ўз спектакллари билан қатнашдилар.

УМИДБАХШ ДЕБЮТ

Фестивал Ўзбек миллий академик драма театрининг «Тақдир» моноспектакли билан бошланди. Саҳна асари пластика услубида яратилган бўлиб, унда фақат биргина персонаж қатнашади. Мутахассислар томонидан режиссёр Шуҳрат Нуралиевнинг ёш актёр иқтидорини намоён этишдаги ўзига хос интилиши, бу борада маълум ютуқларга эришгани, А.Узоқов ижроси эътироф этилиб мавжуд камчиликлар ҳам айтиб ўтилди.

Қорақалпоғистон ёш томошабинлар театрида эса драматург Меҳрибон Хўжанова қаламига мансуб «Паризоднинг ташвиши» асарини режиссёр Сағимбой Айимбетов саҳналаштирган. Унда имон, эътиқод, вафо, меҳр ғоялари ўз аксини топган. Асар мавзусининг ҳаммага яқин ва тушунарли экани, актёрлар ижросининг ҳаётийлиги спектакл ютуғини таъминлаган. Бироқ режиссурада жўн талқин, баъзи қаҳрамонлар характери тўкис гавдаланмагани, асарнинг анчайин бўш ва саёзлиги кўзга ташланди.

Қашқадарё вилоят мусиқали драма театрида Эркин Воҳидовнинг «Иккинчи тумор» асари асосида саҳналаштирилган спектакл кўпгина баҳс-мунозараларга сабаб бўлди. Режиссёр Ахтам Бойтўраев асар жанрини трагикомедия деб белгилаган. Ҳақиқатан ҳам спектаклда кулги ва трагик унсурлар уйғунлашиб кетган. Асар мавзуси ҳамма даврлар учун долзарб бўлган инсон хилқати ва руҳий оламининг нозиклиги ҳақида. Шуни таъкидлаш керакки, ушбу спектакл ижодкорлари асар талқинида яхлитликка, актёрлар ижросида табиийлик ва жонлиликка эриша олганлар.

Е.Блинованинг «Тазарру» асари режиссураси мукаммаллиги билан ажралиб туради. Сирдарё вилоят театрининг «Қайрағоч соясидаги эҳтирос» спектаклининг энг катта камчилиги режиссёр ва ижодий жамоанинг асар моҳияти, ғояси, жанрини аниқ тушуниб олмаганида бўлиб, ана шу сабаб ижодий гуруҳ нотўғри талқин йўлидан борган. Қашқадарё вилоят мусиқали драма театрининг «Кўргилик» спектаклида мизансаҳналар яхши ишланмагани, актёрлар воқеаларни ҳаракатда кўрсатиш ўрнига, сўзга таяниб қолгани сабабли саҳнада зерикарли ҳолат юзага келган.

Фарғона вилоят мусиқали драма театрининг «Мизантроп ёхуд одамови» спектаклида нафс, хиёнат, ёлғон ва бундай иллатларга қарама-қарши эътиқод, вафо каби ўз долзарблигини йўқотмайдиган ғоялар илгари сурилган. Шуни эътироф этиш керакки, спектаклга актёрлар жуда яхши танланган. Лекин асар ечими кўпчиликнинг баҳс-мунозараларига сабаб бўлди. Саҳнада ҳақиқатнинг синиши, ёлғоннинг ғалабаси (у эзгулик учун хизмат қилса ҳам) томошабинларда салбий кайфиятнинг юзага келишига сабаб бўлиши мумкинлиги, санъат фақат ҳақиқатни тарғиб этиши зарурлиги мутахассислар ва театр мухлислари томонидан таъкидланди.

Ўзбек миллий академик драма театрининг «Катта ютуқ» спектаклида хато йўлни танлаган, ўткинчи ҳавасга берилиб, кўринишидан қўпол, бесўнақай, лекин ички олами гўзал эрига хиёнат қилувчи аёлнинг ўз хатосини тушуниб етиши, пушаймон бўлиши ва тўғри қарорга келиши кўрсатиб берилади. Фариштaларнинг арқонлардан муҳаббат учбурчаги ясаши ва ана шу арқонлар орқали оилани бирлаштириши режиссёрнинг рамзий топилмаси сифатида эътиборга лойиқ. Спектаклнинг камчилиги асосан актёрлардан. Шу сабабли спектаклдаги бош қаҳрамонлар четда қолиб, иккинчи даражали Клуд образи томошабинни ўзига жалб этади.

Р.ИСЛОМОВ олган суратлар.

Санъат институтининг «Дарс» спектакли режиссёр Қутлимурод Ёқубов ёш актёрлар — Санъат институти талабаларининг қобилиятларини юзага чиқара олгани, бир қатор рамзий топилмаларга эришгани билан таҳсинга лойиқ. Бироқ, Қўқон шаҳар мусиқали драма театрининг «Насрин» ва «Дарс» спектакллари ёвузлик ва зўравонликнинг саҳнадаги ғалабаси билан тугаши ёшларнинг маънавий камолотига салбий таъсир кўрсатиши мумкинлиги айтилди.

Наманган вилоят мусиқали драма театрининг «Ёлғонлар чув тушган кун» саҳна асари воқеалари жуда қизиқарли, томошабинни ўзига тезда жалб қилиб олади. Режиссёр ушбу сатирик комедияни саҳналаштиришда фарс унсурларидан ҳам фойдаланган. Декорациялар, актёрларнинг либос ва пардозлари ҳам шу мақсадга йўналтирилган.

Жиззах вилоят мусиқали драма театрининг «Тўда» спектакли гиёҳвандлик ва гуруҳли жиноятчилик муаммоларига бағишланган. Асарнинг эътиборни тортувчи шеърий тили, ғоянинг долзарблиги, айниқса, ёш актриса Раъно Шарипова ижросидаги Зули образи спектаклга алоҳида жозиба бахш этган. Лекин Камола (У. Мамедова), Самандар (Б.Эшматов) каби бош қаҳрамонлар образлари ҳақида бундай дея олмаймиз. Она (Р.Абдуллаева) ва Тўда бошлиғи (А.Лапасов) персонажлари ижроси ҳам маромига етмаган. Айниқса, тўда бошлиғининг характерида изчиллик йўқ.

Хулоса сифатида шуни айтиш керакки, фестивал дастурига киритилган спектаклларнинг жанр ва услуб жиҳатдан хилма-хиллиги кўнгилни равшан қилади. Дастурга киритилган спектаклларнинг катта қисми мумтоз асарлар асосида саҳналаштирилган. Лекин уларнинг бадиий савиясини бирдек деб бўлмайди. Ҳеч кимга сир эмас, мумтоз асарлар катта ижодий ва ташкилий тайёргарликни, тажрибани талаб қилади. Шундай экан, балки дебют ишларга бундай мураккаб асарларни эмас, кўпроқ миллий драматургия намуналарини олиш ҳақида ўйлаб кўриш керакдир.

Мазкур фестивал мамлакатимиз театр санъатининг келажаги умидли эканини яна бир бор кўрсатди. Санъатнинг ушбу тури ривожи, аввало, режиссурага боғлиқ экани ҳеч кимга янгилик эмас. Бинобарин, «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг «Ёшлар йили»да ўтказган ушбу тадбири давлатимизнинг ёш ижодкорларга бўлган эътиборидан далолатдир.

Муқаддас АҲМАДЖОНОВА

Кино санъат мухлислари режиссёр Рустам Саъдиев номини яхши биладилар. Ўзбек киносининг отахони, таниқли режиссёр Шуҳрат Аббосовнинг шогирди, устозининг анъаналарини замон билан ҳамнафас давом эттиришга ҳаракат қилаётган бу режиссёрнинг "Келгинди куёв", "Келгинди келин", "Севгинатор" (продюсер сифатида) каби филмлари томошабинлар, айниқса, ёшлар томонидан қизиқиш билан кутиб олинди. Эҳтимол, бунинг сабаби Р.Саъдиев асарларининг қаҳрамонлари ёшлар эканлигида ва бу филмларда миллий қадриятларимизни улуғлашга интилиш борлигидадир. Ҳар ҳолда, хусусий киностудияларда фаолият бошлаган бу ижодкор янги авлод кинематографиясининг муносиб вакили бўлиш йўлида изланишлар олиб бормоқда. 2008 йил — "Ёшлар йили" муносабати билан Р.Саъдиев мухбиримизнинг бир неча саволларига жавоб берди:

Рустам САЪДИЕВ, кинорежиссёр:

ИЖОД, ИЗЛАНИШ ДАВРИ

СУРАТДА: «Jonon.uz» филмини тасвирга тушириш жараёни.

— Президентимиз томонидан 2008 йилнинг "Ёшлар йили" деб эълон қилиниши биз ижодкорлар зиммасига янада катта масъулият юклади. Бу йилги дастлабки ишларимиздан бири — "Жонон.уз" номли янги филмимиз кинотомошабинлар ҳукмига ҳавола этиш учун тайёр. Насиб этса яқин орада катта экранда намойиш этишни режалаштиряпмиз. Филм мухлисларни бефарқ қолдирмайди, деган ниятдамиз.

Кино соҳасида кўрсатмаларига таянадиган, маслаҳатларига амал қиладиган устозим Шуҳрат Аббосов эканидан фахрланаман. Устозимнинг фикрича, ижодкор доимо ўрганиш ва изланишда бўлиши керак. Шунингдек, ҳар бир ижодкор танқидга тайёр туриши зарур. Мен бу фикрларга юз фоиз қўшиламан. Чунки ҳар қандай ижод маҳсули ҳам кимгадир ёқади, кимгадир ёқмайди. Шахсан ўзим ҳам барча филмларим етук савияда деб айтолмайман. Лекин ўз устимда ишлаб, филмларимнинг чуқур мазмунли, тарбиявий аҳамияти катта бўлишига ҳаракат қиламан.

Филм томошабин кўриши учун яратилар экан, мен учун биринчи навбатда халқнинг фикри муҳим. Ҳозир ҳар ой иккитадан филм экранга чиқяпти. Бу ҳолат, аввало, кино жараёни жадал шаклланаётганидан далолат берса, қолаверса, томошабин танлаш ҳуқуқига эга бўлди. Назаримда, бугунги томошабин у қадар содда эмас. Яхшини ёмондан, фойдани зиёндан фарқлай олади. Шундай экан, унинг ўзига қўйиб берайлик. Савияси паст, томошабин кўришига арзимайдиган ёки бир марта кўришга ярайдиган филмларнинг ўзи кун тартибидан тушиб қолади. Яхши, пухта асар эса давр синовларидан ўтиб, узоқ вақт яшайди.

Асосийси, ижодкорнинг томошабинга айтмоқчи бўлган гапи. Ана шу гап миллий маданиятимизга, маънавиятимизга, қадриятларимизга зид бўлмаслиги, миллий менталитетимизга мос бўлиши керак. Ижодий жараёнлар давомида шуни тушундимки, одам изланган сари камчиликларини сезишга қодир бўлиб борар экан. Яъни ҳар бир янги иш жараёнида билиб-билмай қилган хатоларидан воз кечиб бораверади.

Кези келганда, бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтмоқчи эдим. Сўнгги йилларда "Ўзбеккино" Миллий агентлиги томонидан ёш киноижодкорларга кўрсатилаётган маънавий кўмак ҳар томонлама таҳсинга арзигулик. Айниқса, сценарийлар билан ишлаш жараёнида агентлик раҳбаридан тортиб, бадиий кенгаш аъзоларигача ижодкордан маслаҳатларини аямайдилар. Бу эса филм суратга олингунча баъзи камчиликлар бартараф этилиб, экран асарининг мукаммаллашишига ёрдам беради. Хусусан, "Ёшлар йили" муносабати билан кино соҳасида ҳам иқтидорли, салоҳиятли ёш режиссёрларга, актёр ва актрисаларга "Ўзбеккино" Миллий агентлиги кенг имкониятлар эшигини очиб бераётгани қувонарли ҳолдир. Юртимизнинг турли жойларида ўтаётган миллий кино санъати кунларида ёшлар иштирокига эътибор берилаётгани бунинг ёрқин далили.

Мана шундай шароитда биз фақат ижодий жўшқинлик кайфиятида тер тўкиб ишлашимиз, элюрт учун ёниб яшашимиз керак.

Ж.ҲАМРОЕВ
ёзиб олди.

ИЧАНҚАЛЪА МЎЪЖИЗАСИ

Қадимий ва навқирон Хивадаги бу мўъжиза асрий обидалар билан боғлиқ деб ўйлаётгандирсиз балки? Бу ҳам тўғри. Аммо Ичанқалъанинг нақ ўртасида шундай бир мўъжизавий масканга дуч келасизки, у ердан асло бефарқ ўта олмайсиз. Унга яқинлашишингиз билан қадим оҳанглар қулоққа чалинади. Дид билан териб қўйилган турли мусиқа асбобларига нигоҳингиз тушиб, беихтиёр унинг ижодкорига тасанно айтасиз.

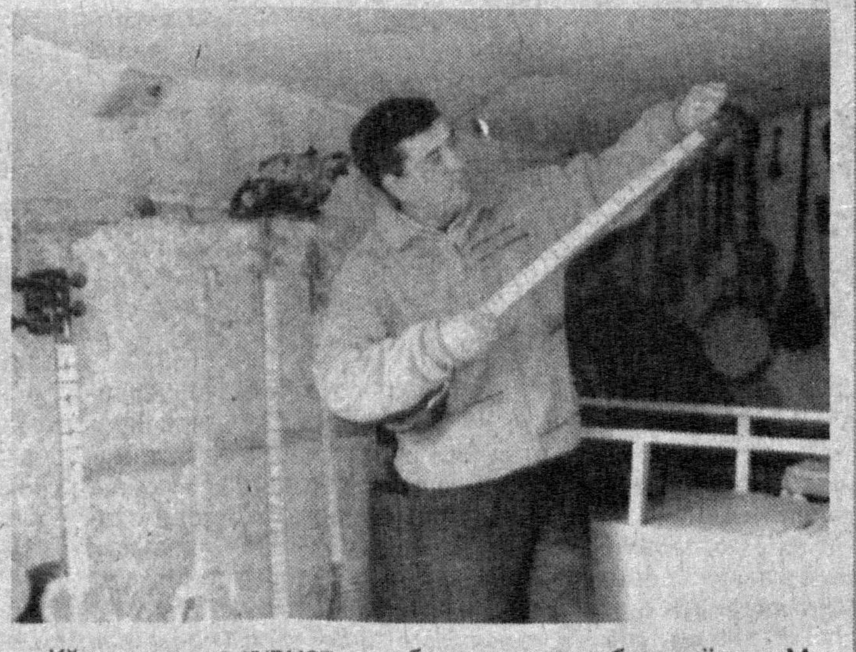

Кўпчиликнинг ҳурмат-эътиборини қозониб келаётган Музаффар Сафоев турли миллий мусиқа асбобларини юксак дид билан чалиш қобилиятига эга. Баъзи мусиқа асбобларини таъмирлаб ҳам беради. Ўзи ҳам мусиқа илмидан хабардор Матюсуф Харратов номидаги мусиқа билим юртини тугаллаган. Санъат мактабида ёшларга сабоқ беради. Дарс машғулотларидан холи пайтларида эса Қутлумурод Иноқ мадрасасида жойлашган "Ҳунармандлар маркази"да ўзбек халқ чолғу асбобларини ясайди ва таъмирлайди. Ҳунармандлар ўртасида ўтказилган кўпгина кўрик-танловлар ғолиби. У ясаган тор, рубоб, доираларни хорижлик сайёҳлар ҳам қизиқиш билан харид қиладилар. Ноёб ҳунар соҳиби Музаффар Сафоев яратган, яратаётган мўъжизалар асрий обидалардек қадрли ва сеҳрли...

Абдулла САФОЕВ

Хоразм

ЮЛДУЗНИНГ ҲАЯЖОНИ

Москва шаҳрида Болалар ва ёшлар ижодиётига бағишланган халқаро фестивал-танлов бўлиб ўтди. Фестивалда юртимиздан Ҳ.Ҳ.Ниёзий номидаги республика мусиқа коллежи ёш ижрочилари қатнашиб, муносиб ютуқларни қўлга киритдилар.

Коллежнинг 3 курс ўқувчиси Анастасия Крючкова эстрада хонандалиги номинациясида биринчи ўринни эгаллади. 2 курс ўқувчиси Темур Иброҳимов ва биринчи курс ўқувчиси Светлана Черниковалар иккинчи ўринга сазовор бўлдилар. Коллеж қошидаги мусиқа мактабининг 5-синф ўқувчиси Комила Мақсудхўжаева бир йўла учта совринни — эстрада хонандалиги ва композиторлар болаларга номинацияларида 1-ўринни, дуэт ижросида 3-ўринни қўлга киритди. Уларнинг барчаси фидойи устоз Г.Мухторова ўқувчиларидир. Бу педагог фестивал ташкилий қўмитасининг махсус нишонлари ва "Эстрада юлдузларини тайёрловчи устоз" сертификати билан тақдирланди.

Коллежнинг ўзбек халқ чолғулари бўлими тарихида биринчи марта моҳир педагог Г.Муҳамедовнинг шогирди — дуторчи Юлдуз Зинатова жўрнавоз Ф.Миртурсунова билан биргаликда 1-ўринни қўлга киритдилар.

Юлдуз фестивал таассуротлари ҳақида шундай деди: *"Биз халқ чолғулари номинациясида қатнашдик. В.Яковлевнинг "Куба мавзуларига вариация" ва ўзбек композитори Ойдин Абдуллаеванинг "Ифори" фантазиясини чалдим. Мен тенги қатнашчилар медиатор (мизроб-нохун)сиз қандай қилиб шундай кучланишда товуш чиқариш мумкинлигига ҳайрон қолишди. Дуторни медиаторсиз чалиб берганимдан кейингина ишонишди.*

Бизни жўрнавоз Фотима опам билан Гала-концертда чиқишга муносиб кўришди. Икки мингдан ортиқ тингловчи тўпланган очиқ майдон саҳнасида чалиш жуда ҳаяжонли бўлди.

Бир ўзбек қизининг Россия пойтахтида миллий чолғумизда ўзбек санъатини намойиш этиши ва олқишларга сазовор бўлиши, авваламбор, мустақиллигимиз шарофати, қолаверса, Республикамиз Президентининг ёшларга эътибори натижаси, деб биламан".

М.КАРИМОВА

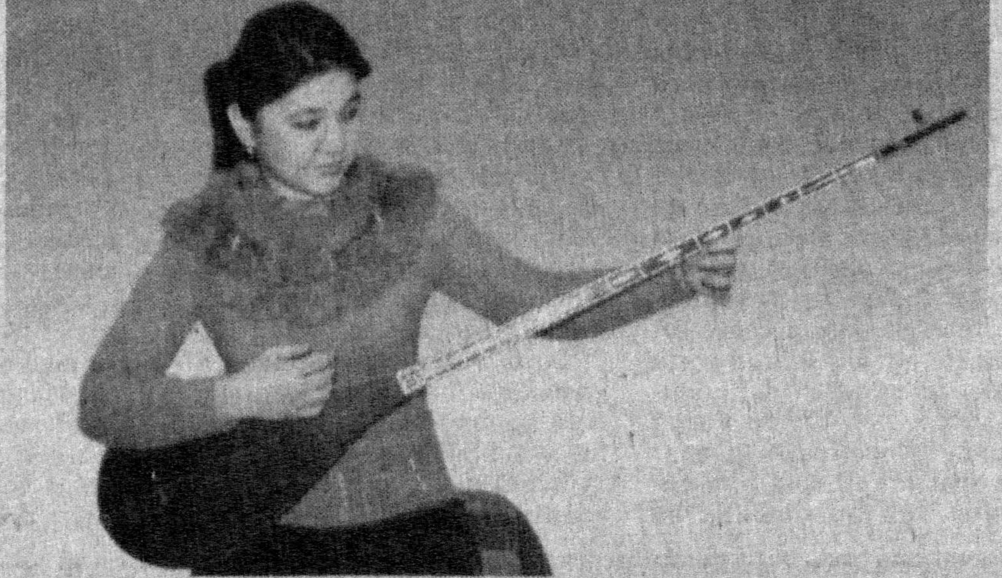

СУРАТДА: дуторчи Ю.Зинатова.

ТАҚДИМОТ

Ўзбекистон давлат Санъат институтида таниқли драматург ва шоир Ҳайдар Муҳаммаднинг "Амир Темурнинг туғилиши" китоби тақдимоти бўлиб ўтди. Тадбирда соҳибқирон Амир Темур ҳаёти, унинг келажак авлодга қолдирган улкан маънавий мероси ва соҳибқирон бобомиз тарихи ҳақида яратилган асарлар хусусида сўз юритилди. "Амир Темурнинг туғилиши" китобига жамланган эртак-пиесалар ҳақида эса санъатшунослик фанлари доктори, профессор Тошпўлат Турсунов фикр-мулоҳазаларини билдирди.

Филология фанлари доктори, профессор Ҳафиз Абдусаматов, Ўзбекистон Миллий университети аспиранти Дилбар Муҳаммадалиева, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, драматург Абдуқаҳҳор Иброҳимов, фолклоршунос олим Асрор Жўраев, нашр муҳаррири, педагогика фанлари номзоди Абдуманноб Тожиев ва бошқалар китобнинг бадиий-эстетик, тарбиявий жиҳатларига тўхталдилар.

Институтнинг "Мусиқий фанлар ва вокал" кафедраси ўқитувчилари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Рустам Абдуллаев ҳамда унинг шогирдлари ижросидаги қўшиқлар тақдимот маросимига файз бағишлади.

С.АҲМЕДОВА

ҚУТЛАЙМИЗ!

"Оққўрғон овози" газета ижодий жамоаси газета муҳаррири, шоир, таниқли журналист Абдулла Мадиевни таваллуд куни муносабати билан самимий муборакбод этади.

Ҳамкасбимизга узоқ умр, янги ижодий парвозлар тилаймиз.

Замонамизнинг улуғ шахматчиларидан бири, фавқулодда ноёб истеъдод эгаси Бобби Фишернинг номи ва ижоди билан таниш бўлмаган шахмат мухлисини топиш қийин. Унинг хайрихоҳларию рақиблари ҳам ошкора эътироф этган ноёб қобилияти, англаш ва тушуниш осон бўлмаган мураккаб ҳаёти, бошқаларникига ўхшамайдиган ажабтовур дунёқараши, ва, ниҳоят, бир бандаи ожиз сифатидаги ички "мен"и наинки бугун, олис келажакда ҳам кўпларни қизиқтиради, ҳар бир тадқиқотчи уни ўзича, инсон руҳий оламини тушуниш ва англаш салоҳиятидан келиб чиқиб кашф этади. Эҳтимол, йиллар ўтиб, шахмат кўкида янада ёруғ, мафтункор юлдузлар пайдо бўлар, бунга шубҳа қилмаса ҳам бўлади, аммо ўшанда ҳам Бобби Фишер деган ном кун тартибидан тушиб қолмайди.

Фишер ҳақида кўп ва хўб ёзилган. Аммо уларнинг биронтаси ҳам академик В.С.Нерсесянц қаламига мансуб "Бобби Фишернинг мушкул партияси" мақоласи каби мавзу моҳиятини очиб бера олмайди, кўпларида бундай мақсаднинг ўзи йўқ.

Бир мақола шарҳи

ФИШЕР ДАҲО ЭДИМИ?

Ушбу мақола, тадқиқотчиларнинг эътирофича, ўтган асрнинг етмишинчи йиллари ёзилган ва Болтиқбўйида чоп этиладиган нуфузли "Шахмат" журналига юборилган. Журнал муҳаррири Л.Рошал мақолани ўқиб чиқади ва муаллифга тезликда жавоб мактуби йўллаб, уни босиб чиқара олмаслигини маълум қилади. Кейинчалик Нерсесянц журнал рад этган фалсафий эссе жанридаги мақоласини бошқа нашрларда чоп эттириш имконияти пайдо бўлади, аммо, мақола муаллифининг рафиқаси, юридик фанлари доктори В.Лапаева эътирофича, у бу имкониятлардан фойдаланмайди. Олиманинг фикрича, мақола Фишернинг шахси, унинг шахмат оламида эришган юксак мавқеи тўғрисида эмас. Уни ёзган ўттиз тўрт ёшли олим ўшанда Оллоҳ томонидан бериладиган қобилиятнинг қадрига етиб, инсоннинг ўз истеъдоди олдидаги бурчи қандай ва, ниҳоят, ижодий бойлик билан шон-шуҳрат, пул кўринишида ўлчанадиган ҳаётий муваффақиятлардан бирини танлаш лозимлиги тўғрисида мулоҳаза юритаётган эди. "У (В.Нерсесянц) ўша пайтда бу танловни ижод фойдасига амалга оширгани шунчаки гап эмасди, — деб таъкидлайди В.Лапаева. — Чунки у армиялар сингари одамларга ҳам ғалаба зарур, деб ҳисобларди. Шундай бўлсада, ўша йиллари ёзган бир шеърида ўзига ўзи мурожаат қилиб, шундай деган: "Ўзингдаги қаҳрамонлик ҳиссини мағлуб эт, ишқий саргузаштлардан устун кел, шиддатни фитнаю қутқуларга сарфлама. Майли, оддий ва мураккаб ҳаётинг сен билан қолсин". Ўйлайманки, муаллиф бу масалада ўзи учун муҳим нуқтани кейинроқ бир шеърида қўйган: "Зарур бўлмаган юксакликларни забт этмаган номаълум қаҳрамонларга абадий шон-шарафлар бўлсин".

Мана шу нуқта бизга "Бобби Фишернинг мушкул партияси" мақоласи моҳиятини тўла англашга калит бўла олади. Кичик бир мақолада уни тўла шарҳлаб, маъно-моҳиятини очиб беришни зиммамга олмайман. Аммо, бадиий адабиётда бўлгани каби, бирор бир асар ҳақидаги ҳар қандай мулоҳаза, мақтов бўладими ё танқидми, шубҳасиз, ўқувчида мазкур битикка қизиқиш уйғотиши керак. Мен шу талабдан келиб чиқиб, мақоланинг айрим жиҳатларига тўхталиб ўтмоқчиман, холос.

Бобби Фишер шахмат оламида мислсиз жасоратлар кўрсатди. Буни ҳеч ким инкор этмайди. Аммо, бўлиб ўтган ва эндиликда тарихга айланиб қолган воқеанинг фавқулоддалиги шундаки, у машҳурликнинг қиёссиз чўққисига кўтарилиб бўлгач, ўз номи атрофида адоқсиз миш-мишлар, гумону фаразлар, афсус-надоматлар туғдириб, шахмат уфқидан сеҳрли равишда ғойиб бўлди. Мақола шу мулоҳазалар билан бошланади. Муаллиф бу ғаройиботнинг сирини аниқлашга шошилмайди, аксинча, ўқувчи эътиборини бундан-да муҳим, бундан-да сирли бир ҳолатга қаратади. Унинг фикрича, бу ёруғ оламда бошқалар учун алоҳида қизиқиш уйғотадиган одамлар кўпчилик эмас. Қизиқарли одамларнинг ҳаёти эса қайғу ва азобдан холи бўлмайди. Бобби Фишер, шубҳасиз, қизиқарли одам ва шу ҳолатнинг ўзиёқ унинг изтиробга маҳкумлигини билдиради. Негаки, "шон-шуҳрат қозониш нечоғли қийин бўлмасин, унга дош бериш бундан-да мушкул". Ва яна: "Шон-шуҳрат ўз моҳиятига кўра, шахснинг эътироф этилиши билан боғлиқ оммабоп тилдир (мақтов сўзлари, табрик тадбирлари), бинобарин, ундан фойдаланиш, эксплуатация қилиш ҳам мумкин. Омма (оригиналда "публика"), умуман, бирон бир кишининг шон-шуҳратини ундан қандайдир тарзда фойдаланмай туриб қабул қила олмайди". Бундан англашиладики, агар "машҳур шахснинг манфаатлари, уларни шон-шуҳратдан баланд ва анча олисни кўзлаган бўлмаса, бундай шон-шуҳрат шунчаки урф бўлган бир маҳсулот сингари истеъмолга чиққач қолиб кетади. Шу сабабли буюк инсонлар... шон-шуҳратдан ўзларини четга олишган".

Нерсесянцнинг фикрича, бу дунёда ҳамма нарса учун товон тўлашга тўғри келади. Фишер турмушнинг бу оддий ҳақиқатини ўзича тушунган бўлиши мумкин – у шон-шуҳрат чўққисига кўтарилдими, даҳоми, истеъдодига ҳамма тан берадими, демак, бошқалар унга товон тўлашлари керак. Бироқ, шон-шуҳрат онлари бунинг аксини кўрсатади – бу давр шахсий ҳисоб-китоб қилиш палласи эмас, омма учун расмий тўлов вақтидир.

Фишер шахмат ўйинини ҳаётининг мазмунига айлантирди. Лекин, қизиғи шундаки, тахта устидаги мафтункор комбинациялари, фавқулодда ечимлари ва бениҳоя чигал ҳолатлардан ҳам уринмай-суринмай чиқиб кета олиши нечоғли аниқ ва равшан бўлса, шахсияти, туриш-турмуши, ўй-мулоҳазалари шу қадар мураккаб, англаб бўлмас даражада сирли эдики, бу ҳолатни осонликча шарҳлаб беришнинг иложи йўқ.

Фишер жаҳон чемпионлигини қўлга киритгач, орадан кўп ўтмай, Калифорниядаги диний секталардан бирига аъзо бўлади ва мукофот пулини ушбу сектага ҳадя қилиб юборади. Кейинчалик бу ишидан хафсаласи пир бўлади. У, табиийки, художўй одам эди, аммо бир гал, бордию Парвардигорнинг ўзи билан бир тахтада шахмат ўйнаб қолса, ўйин дуранг бўлиши эҳтимолдан холи эмаслигини таъкидлайди. "Худо менинг биринчи е2-е4 юришимга қандай жавоб беришини билмайман", дейди. 1975 йили Анатолий Карпов билан учрашув олдидан ФИДЕ унинг атиги битта талабини қондирмагани учун мусобақада қатнашишдан воз кечади ва жаҳон чемпиони деган унвондан маҳрум бўлади. Орадан олти йил ўтгач, Калифорния полицияси уни жиноятчи, пул сақланадиган сейфларни бузиб очадиган ўғри дея тахмин қилиб, ҳибсга олади. Бу пайтда Бобби соч-соқоли ўсиб кетган жулдур кийимли девона кўринишида эди. "Қўйиб юборинглар, ахир мен шахмат бўйича жаҳон чемпиониман", деб бақириши маъмурларнинг истеҳзоли кулгисига сабаб бўлади, холос.

1996 йилнинг июл ойида шахматчилар, шахмат мутахассислари учун ҳам мутлақо кутилмаган воқеа юз беради. Фишер, афтидан, футбол, бокс, хоккей каби бир қанча спорт турларида мавжуд бўлган "келишув ўйинлари" шахматда ҳам авж олаётганидан ташвишга тушиб, ўзича янги қоида ўйлаб топади. "Фишерренд" ("Фишерона таваккал") деб номланган бу ўйинда доналар шахмат тахтасига расман қабул қилинган тарзда эмас, тасодифий тарзда жойлаштирилиши керак.

2001 йилнинг 11 сентябрида Нью-Йоркда террорчилик хуружи амалга оширилганида Фишер Филипиндаги радиостанциялардан бирига қўнғироқ қилиб: "Бу буюк янгилик! Бундай ишга жазм қилганларни олқишлайман. Ушбу мамлакатни аллақачон жаҳон харитасидан ўчириб ташлаш керак эди", дейди. Бу қилиғи ҳаммасидан ҳам ошиб тушади.

Фишер ўз вақтида жаҳон чемпионлиги унвонини 27 йил давомида ўзида сақлаб турган Иммануил Ласкердан ўзиб кетишни ният қилган эди. Рақиблари нечоғли салоҳиятли бўлмасин, унинг бу орзуси рўёбга чиқиши учун ҳеч қандай тўсиқ йўқ эди ҳам. Аммо у кутилмаганда шахмат оламининг энг юқори чўққисидан ихтиёрий равишда пастга тушади, бу қарорини шарҳлаб ҳам ўтирмайди, фақат битта жумлани такрор-такрор айтади холос: "Мен сўнгги жаҳон чемпиониман...". Шундай дея узлатга чекинади, дарвишлик йўлини тутади. Бу, шубҳасиз, катта йўқотиш эди. Фақат, йўқотувчининг кимлигини аниқлаш лозим – шахмат ўйиними ё Фишернинг ўзими? Буни энди бизга вақт ва янги таҳлиллар аниқлаб беради. Фақат бир нарсани айтиш мумкин: Фишернинг гўзал, бетакрор комбинациялари бу қадим ўйин тарихининг олтин саҳифалари бўлиб қолди. Унинг шахмат ривожига қўшган ҳиссасини инкор этишнинг мутлақо иложи йўқ. Кейинги жаҳон чемпионларидан бири, шахмат ривожида янги саҳифалар очган, шу билан бирга, ғаройиб, "фишерона" қилиқлари билан бу ўйин бўйича жаҳон биринчилиги мусобақаларининг таназзулига йўл очиб, собиқ ва амалдаги "тождорлар" сафини пароканда қилиб ташлаган, ўзига маъқул бўлмаган барча нарсаларни нотўғри деб ҳисоблагани усун "болшевик" лақабига муносиб кўрилган Гарри Каспаровнинг фикрича, замонавий шахмат... Фишердан бошланади. Борис Спасский эса Фишернинг ўйинини компьютер ўйинига қиёс қилади...

"Бобби Фишернинг мушкул партияси" сарлавҳали мақола хусусидаги ҳикояни шу ерда тўхтатсак. Бундан бир йил аввал таниқли ҳуқуқшунос олим Акмал Саидов бу мақолани ўзбек тилига ўгириб, таҳририятимизга ҳавола қилди. Уни қизиқиш билан ўқиб чиқдим ва... эълон қила олмаслигимизни айтдим. Ўз вақтида "Шахмат" журнали муҳаррири, таниқли шахмат мутахассиси Л.Рошал академик Нерсесянцга рад жавобини берганлигини муҳаррир сифатида тушунаман. Ҳамкасбимни мақоладаги ўта ошкора, фавқулодда таъсирчан ва мавжуд тузум тамойилларига мос келмайдиган жўшқин фикрлар чўчитиб юборгани аниқ. Мени эса, таржима мақоланинг бу жиҳатлари эмас, унинг... ҳажми қониқтирмаганди. Газета имкониятларидан келиб чиқиб, баъзан маъқул нарсаларни ҳам қайтариб беришга тўғри келади. Шундай муаллифлардан бирига лутф қилиб: "Дўстим, ҳикоянгиз чиндан ҳам зўр, бамисоли соҳибжамол аёл, аммо қучоққа сиғмайдиган даражада семиз", деганим ёдимда.

Орадан кўп ўтмай "Бобби Фишернинг мушкул партия"си "Жаҳон адабиёти" журналида босилиб чиқди. Кўнглим ёришгандай бўлди. Яна бироз ўтгач, у таржимоннинг "Шаҳмат даҳосининг ўйинлари" сарлавҳали чуқур таҳлилли эссеси билан биргаликда ўзбек, рус ва инглиз тилларида (!) тўплам ҳолида нашр этилди. Унга Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидов сўзбоши ёзган.

Тўпламдаги ҳар икки мақолани қайта-қайта ўқиб чиқдим. Ўқишга арзирли нарсаларнинг хусусияти шундаки, унга ҳар кўз югуртирганингда ўзинг учун, албатта, қимматли ва муҳим бир нима топасан. Бадиий тафаккурнинг ноёблиги ҳам шунда. Шундан келиб чиқиб, Акмал Саидовнинг "Шахмат даҳосининг ўйинлари" мақоласини мазмун-моҳиятига кўра академик Нерсесянц мақоласига ҳамоҳанг дея оламан. Эътибор беринг: "Фишернинг шахмат тафаккури қалбидан бамисоли эритилган қайноқ қотишма янглиғ отилиб чиқар, кучли ирода билан шаклга солиниб, таркиби аниқ қурилма сифатида намоён бўларди. Шахмат бу ноёб қобилият эгаси учун дунёнинг мутлақ ифодасига айланди, қолган барча нарсалар шу ифодани акс эттирадиган қўшимча воситалар эди. Фишер ташқаридан ичкарига эмас, ичкаридан ташқарига қараб борарди... Нерсесянцни одамзотга хос бўлган ҳайратли ҳоллардан бири – даҳолик муаммоси ҳаяжонга солади. Асрлардан буён даҳолик Худо ўзи марҳамат этганларга ато қилган сеҳрли "белги" ҳисобланади. Даҳолик ва даҳолар ҳақида сон-саноқсиз китоблар битилган... Бироқ сирни очиш ҳозирча ҳеч кимга насиб қилмаганди..."

Бу жумлаларни қоғозга тушириш учун биргина олимликнинг ва, ҳатто, зўр шахматчи бўлишнинг ўзи кифоя қилмайди.

Мазкур мақолаларни ўқир эканман, кўпчилигимизга азалдан маълум бир ҳақиқат ёдимга тушади. Истеъдод, шубҳасиз, Оллоҳнинг буюк инъоми. Унга бошқа бир йўл билан эришиш мумкин эмас. Фақат, шарти шуки, бундай улуғ марҳаматга муносиб кўрилганлар зиммасига жиддий бир масъулият юкланади: уни оёқни ердан узмай, оддий инсоний туйғулардан чекинмай кўтариш зарур. Илоҳий инъомни даҳолик иморатининг ғиштига, ташқи ва ички безакларига, ожиз бандага хос майл ва эҳтиёжларга сарфлаганлар, алал-оқибат, бундай исрофгарчиликнинг ҳисоб-китоби олдида мулзам бўлиб қоладилар.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Дунё – кенг...

ХЕМИНГУЭЙНИНГ САЙЁҲЛАРГА ЁРДАМИ

Венециядаги Harry's Bar ресторани хўжайини Арриго Чиприани еврога нисбатан долларнинг нуфузи тушиб кетгани сабабли моддий жиҳатдан қийналиб қолган ёки молиявий инқирозга учраган обрўли АҚШликларга ва машҳур ёзувчи Эрнест Хемингуэйнинг яқинларига арзон нархда хизмат кўрсатишини маълум қилди. Хемингуэй 1950 йили ёзган "Дарё бўйидаги дарахтлар соясида" номли романида айни шу Harry's Bar ресторанини тилга олиб, уни машҳур қилиб юборган эди.

Ажабланарлиси, Reuters ахборот агентлиги хабарига кўра, ресторан ходимлари америкалик сайёҳ-хўрандалардан фуқаролик паспортини сўрашмас, ҳужжат ўрнига инглиз тилида гапиришни талаб қилишаркан, холос. "Бизга хўрандалар инглизча гапира олишса кифоя. Бу имкониятдан кўпчилик, айрим ҳолларда ҳатто буюкбританиялик сайёҳлар ҳам фойдаланишиб, текинга овқатланиб кетишмоқда", дейди Арриго Чиприани.

Harry's Bar 1931 йили Арригонинг отаси, Европада анча машҳур ва севиб истеъмол қилинадиган "Беллини" коктейлининг ихтирочиси Жузеппе Чиприани томонидан очилган эди. Ресторанни юргизишда Жузеппени молиявий тарафдан америкалик савдогар Гарри Пикеринг қўллаб-қувватлаган. Венецияда яшаган йиллари Хемингуэй Чиприани оиласига тегишли меҳмонхонада истиқомат қилган ва бу ресторанннинг доимий мижози бўлган.

Америкалик сайёҳлар бундай имконият учун буюк ватандошлари Эрнест Хемингуэйдан ҳар қанча миннатдор бўлишса арзийди.

ОЗИШНИНГ ҚУЛАЙ УСУЛИ

Тиббиёт ва биология соҳаларида тадқиқот олиб борадиган Франциянинг INSERM ташкилоти ортиқча семириб кетиш касалини келтириб чиқарадиган асосий омилларни аниқлади ва бу муаммонинг янгича, энг қулай ечимини топди, дейилади France Presse тарқатган ахборотда.

Кўп ухлаш кишига ортиқча вазндан қутилишга ёрдам беракан. Ташкилот тадқиқотчиларининг айтишича, кам ухлаш ҳам нотўғри овқатланиш ва жисмоний машқларни кам бажаришдек семизликка сабаб бўлувчи асосий омиллар сирасидан экан.

"Семизлик билан кам ухлаш ўртасидаги боғлиқликни ўрганиш учун биз аҳолиси кўп еттита мамлакатда сўров ўтказдик. Сўровномадан, айниқса, сўнгги йилларда АҚШда долзарб муаммога айланган семизлик касаллигининг асосий сабабларидан бири айнан кам ухлаш ва уйқусизлик экани маълум бўлди.", дейди INSERM тадқиқотчиси Карин Шпигель.

Гап иштаҳани тартибга солиб турувчи грелин ҳамда лептин гормонлари ҳақида бормоқда. Грелин — организмдаги ёғларни парчалайдиган ва очликни билдирадиган гормон саналади. Лептин эса, ёғларни меъёрда сақлаб туради ҳамда иштаҳани пасайтиради. Агар инсон икки сутка давомида кам ухласа грелин фаолияти 28 фоизга ошиб, лептин фаолияти эса аксинча, 18 фоизга камаяр экан.

Жон Хопкинс номидаги "Блумберг" соғлиқни сақлаш университети олимлари ўтказган тадқиқотлардан маълум бўлишича, болалар одатдагидан бир соат кам ухлашса, улар организмида тўққиз фоизгача ортиқча ёғ йиғиларкан. Кам ухлайдиган ва уйқусизликдан қийналадиган болаларнинг ўз тенгқурларига нисбатан семизлик касалига чалиниши хавфи 92 фоиз кўп бўларкан.

Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани №59-кечки мактаб томонидан Ходиева Саида Йўлдошевна номига 1995 йил берилган ўрта маълумотини тасдиқловчи АО№001364 рақамли шаҳодатнома йўқолганлиги сабабли

бекор қилинади

Журналист, таржимон, ношир, жамоат арбоби Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов билан кўп йиллар бирга ишлаганмиз. Олтмишинчи йилларнинг бошида, тўғрироғи, 1961 йилда Давлат бадиий адабиёт нашриётига қарийб бир вақтда ишга келганмиз. Биз университетни эндигина битирган, нашриёт, матбуот, адабиётга дахлдор ишлар ичига эндигина кириб бораётган, буларни тузукроқ ўрганиш, соҳаларни эгаллаш йўлида илк қадамларимизни қўяётган эдик. Муҳаммаджон ака биздан анча тикроқ, дадилроқ, ўзига ишонганроқ, билимлари амалиётда мустаҳкамланганроқ ва демак, ҳаётда оёқда маҳкам турадиганроқ эди. Унинг биздан беш ёш катталиги, тажриба кўрганлиги, эл-юрт ишларидан анча яхши хабардорлиги ҳар ўринда билиниб турарди.

ИНСОН ЎРНИ ЙЎҚОЛМАС

Мен унинг Москвада, Ленинградда ўқиб келганига, рус тилини "сувдай ичиб юборгани", рус адабиёти, маданиятига ошно ва ҳатто ошиқлигига ҳавас қилардим. Аммо Муҳаммаджон ака ўз билимларини ҳеч кўз-кўзламас, ўзини билимдон, эрудит, қатъий фикр эгасидай кўрсатишга уринмас, ҳаракат қилмас, булар билан ажралиб туришни хуш кўрмасди. Камтарликда "ҳамма қатори" бўлиш йўлини тутарди. Яқин дўстлари уни "Миша", деб чақиришарди.

У Давлат бадиий адабиёт нашриётида бир неча йил рус тилида чиқадиган адабиётлар бўлимини бошқарди. Ўша олтмишинчи йиллар аввалида ўзбек адабиёти намуналарини, янги асарларни чиқариш кенг йўлга қўйила бошлаган, рус тили ҳамда қирим татар тилида китоблар чиқариш, оригинал ва таржима асарларини кўпроқ нашр этишга эътибор хийла кучайган эди.

Нашриёт билимдон, ғайратли, замона талабларини англаб, тушунадиган ва шу йўналишда оғишмай ишлайдиган ёш кадрларга муҳтож эди. Шунга жавоб тариқасида бўлсамикан, Давлат бадиий адабиёт нашриётига олтмишинчи йиллар бошида ва бундан сал бурунроқ Миркарим Осим, Миртемир, Озод Шарафиддинов, султон Акбарий, Зоҳиджон Обидов, Рустам Комилов, Мирзиёд Мирзоидов, Лола Тожиева, Тоҳир Иброҳимов, Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов, Ҳусан Рўзиметов, Саидаҳмад Худойберганов, Қодир Мирмуҳамедов, Носир Фозилов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Тўлқин ва камина — Иброҳим Ғафуров, Ҳасан Тўрабеков, Тўлқин Алимов сингари қаламкаш, адабиётчи, шоирларнинг ишга келиши матбаачилик, нашриёт ҳамда китоб чиқаришнинг ўсиши, янги босқичга кўтарилишига олиб келди. Қолаверса, шу каби адибларнинг саъй-ҳаракатлари билан китобнинг жамият ҳаётида салмоғи ортди.

Китобхонларнинг сафлари кенгайиб, уларнинг адабиётга қизиқишлари кучайди. Янги адабиёт, янги нашрлар билан бирга янги ўйли, фикрли, дард-ҳаёли китобхон тоифаси ҳам ижтимоий ҳаёт майдонига чиқди.

Бошқа сафдошлари каби Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов янги даврда рўй бера бошлаган шу маданий жараёнларни чуқур тушунарди. Ўқувчиларнинг қизиқишларини яхши англарди.

У нашриётда ўзи бошқараётган соҳада ўзбек адабиёти намояндаларининг асарларини рус тилига таржима қилиб чиқариш, Ўзбекистондагина эмас, собиқ иттифоқнинг чексиз маданий маконларига ҳам етказиш — бошқа халқларни ўзбек адабиёти билан ошно қилишга катта эътибор қаратди. У буни ўзига биринчи даражали вазифа қилиб белгилади. Ўзбекистонда яшовчи рус адибларини нашриёт атрофига фаол жалб этди, айниқса, уларни ўзбек тилида яратилган асарларни рус тилига таржима қилишга тортди. Адиблар Муҳаммаджон акага, унинг салоҳиятига, ўз сўзида туришига, ғайратига ишонишар ва унинг атрофида ишлашни ёқтиришарди.

Муҳаммаджон ака нашриётда ижодий муҳитни яратувчи ҳамда ташкилотчи, масъулиятни чуқур ҳис этувчи ходимлардан бири эди. У шу йилларда Ўзбекистонда бадиий таржима ва айниқса, рус тилига таржима қилишнинг фаоллашуви, катта маданий миқёс касб этишига ихлос билан зўр ҳиссасини қўшди, бу ишларнинг янги босқич, янги сифат даражасига кўтарилишига сабаб бўлди.

Муҳими, фақат ташкилий ишлар билан чекланмай, ўзи ҳам тинмай ижод қилди. Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов ўша пайтлар бадиий таржима соҳасида ўрнак бўладиган ишларни амалга оширди. Унинг бадиий таржимага — ўзбек адабиётини қандай таржима қилиш бўйича ўз қарашлари ва принциплари шаклланган эди. У истаган асар таржимасига қўл уравермасди. Умуман, хоҳ ишда бўлсин, хоҳ ижодда палапартишликни ёқтирмасди. Унинг ҳавас қилса арзийдиган тартиб-интизоми бор бўлиб, у шахс сифатида бу тартиб-низомга ҳеч оғишмай риоя этарди. Унинг ўз севган ёзувчилари ва ўзи эътиқод қўйган суюкли дўстлари, ҳаммаслак биродарлари бор эди.

У таржима учун ўзига яқин асарларни, ўзига ҳамкараш адибларни танларди.

Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов Ўлмас Умарбековнинг машҳур "Севгим, севгилим", Миркарим Осимнинг "Элчилар", Жонрид Абдуллахоновнинг "Йўл", Носир Фозиловнинг "Саратон", Шукур Холмирзаевнинг "Қилкўприк" сингари йирик асарларини ўзбек тилидан рус тилига ўгирди в нашр этди. Ижодда салмоққа эришди. Бу асарлар ўз даврида катта шуҳрат қозонган, собиқ иттифоқ миқёсига чиққан эди. Уларнинг ўша йиллар ўрганиш бўлиб қолган "подстрочник" — тагламадан эмас, бевосита аслият тилидан рус тилига ўгирилганлиги, миллий руҳи, тил жозибаси, қаҳрамонларнинг ўзига хос нутқлари, қиёфалари тўла сақланганлиги, фразеологизмларга муваффақиятли эквивалентлар топилгани бадиий таржима соҳасида жуда қимматли ҳодисага айланган эди. Мен аксар бу таржималарнинг муҳокамаларида қатнашган ва улар адиб-таржимонларнинг таҳсинига сазовор бўлганлигига гувоҳман. Бу таржималарнинг қиммати ҳали ҳанузгача сақлангани ўша пайтларда берилган юқори баҳолар ҳаққоний бўлганига далолатдир.

Давлат бадиий адабиёт нашриёти бизни меҳр оғушида тарбия қилди, ижод уммонида сузишни ўргатди, кўп талантли шахсларни ижтимоий ҳаёт жабҳаларига учирма қилди. Муҳаммаджон ака шу баракали таъсирдан тўла баҳрадор эди.

1962 йилнинг қуруқ декабри охирлаётганида, уйланиш ҳаваси бошимга тушиб, тўй куни пешинда бир пайт қарасам, эшикдан бир тўда ҳамкасбларим ҳовлига шодон-чароғон кириб келишяпти. Уларнинг бошида суюкли акам Зоҳиджон Обидов ва Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов нашриётнинг тўйга тўёнаси — гулдор диваннинг икки четидан ушлаган, Зоҳиджон Обидов эса табриклар ёғдириб, алп наъра тортган, қиш бўлса ҳам, юзларидан гупуриб тер қуюлган... Муҳаммаджон аканинг маъсумона дилбар табассуми, белимни янги белбоғ билан боғлаб, бошимга дўппи кийдираётганида ўзида йўқ хурсанд тургани ҳеч кўз ўнгимдан кетмайди. Нашриётнинг шу табаррук тўёна диванида болаларим туғилиб ўсди, унинг гулларининг ранглари ҳамон ўчмаган, икки шоир акамнинг бармоқ излари ҳамон кетмаган.

Муҳаммаджон Мирзамуҳамедов бир умрга етадиган яхшилик қиладиган инсонлардан эди.

Кейинчалик у катта масъулиятли давлат вазифаларида сидқидилдан хизмат қилди.

У идора ишларини ниҳоятда яхши билар, яхши ҳис қилар, одамлар билан тил топишиб ишлай оларди. Идора хизматлари учун туғилгандай эди. Қаерда, қай лавозимда ишламасин, ўзидан яхши излар, яхши хотира қолдирди. Дўстларини ҳеч қачон унутмади. Улардан доим хабардор бўлиб турди. Ҳол сўраб туришни, ёрдам қўлини чўзишни ҳеч канда қилмади. У ўша пайтлар, мана энди етиб келган XXI асрнинг одамига ўхшарди. Шояд фарзандлар унинг йўлини давом эттиришса.

Худо меҳрибон: қўлласа, аввал акалар, кейин дўст-биродарлар, кейин укалар ва мухлислар билан қўллайди. Муҳаммаджон ака қўлловчи, мададкор инсон эди.

Мустақил ҳаёт йўлига илк қадам қўяётган ўша олисда қолган йилларда Муҳаммаджон ака Мирзамуҳамедовга ўхшаган ҳалол, пок, етук инсонларга ҳамроҳ, ҳамкасб бўлганимни ўзим учун жуда катта бахт деб биламан. Бу акаларимнинг ҳар биридан нималарнидир ўргандим. Уларнинг хотираси олдида доим бошим эгик, таъзим қиламан.

Фарзандлари жўмард, фозил отани ёд этиб, унинг руҳини шод этиб, униб-ўсиб юришларини тилайман.

Иброҳим ҒАФУРОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-49-93
Электрон манзилимиз: uzasziyoli@list.ru
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 *Санъат бўлими: 236-56-48*
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-49-93 *Назм ва наср бўлими: 236-58-55*

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи — Иқбол ҚЎШШАЕВА
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.20.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А — 5813. Буюртма Г — 348. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН